

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Povědomí dívek a chlapců vybraných středních škol o povinnostech
plynoucích jim z rodinného práva**

**The awareness of girls' and boys' attending selected secondary
colleges of their obligations resulting from family law**

Bc. Alena Kučerová

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Hanušová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N PG – VZ

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Povědomí dívek a chlapců vybraných středních škol o povinnostech plynoucích jim z rodinného práva vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně, za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, dne 31. 3. 2015

.....

Děkuji touto cestou vedoucí mé práce, paní doktorce PhDr. Jaroslavě Hanušové, Ph.D., za její vstřícnost, trpělivost a cenné odborné rady při metodickém vedení práce.

.....

Abstrakt:

Výzkumná studie je zaměřena na povědomí dospívajících o povinnostech dítěte plynoucích z českého rodinného práva. Hlavním cílem je, pomocí analýzy znění jednotlivých ustanovení právní úpravy povinností dítěte v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zjistit faktické povědomí dospívajících o těchto povinnostech. Dílčími cíli je pak zjistit, zda povinnosti, dle jejich názoru, plní v praxi, získaná data porovnat a předložit konkrétní návrh výuky této problematiky, včetně navržení jeho zapracování do školních vzdělávacích programů vybraných škol. Výzkumné šetření je uskutečněno se vzorkem 120 šestnácti – osmnáctiletých studentek a studentů Obchodní akademie a Střední průmyslové školy v Praze, formou empirického šetření, metodou kvantitativní, prostřednictvím dotazníkového šetření písemnou formou. Vyplývá z něho, že ačkoliv dospívající nemají faktické povědomí o povinnostech plynoucích jim z rodinného práva, tyto povinnosti, dle jejich mínění, v praxi plní. Komparace výsledků šetření pak prokázala, že mezi daty získanými z vybraných škol nebyly, na hladině 5 %, zjištěny statisticky významné rozdíly. Závěrem je navržen projekt výuky dané problematiky, jako rozšíření učiva o právech dítěte, včetně jeho zapracování do školních vzdělávacích programů vybraných škol.

Klíčová slova:

dítě, dospívání, povinnosti, povědomí, edukace

Abstract:

This research study is focused on the awareness of adolescents on the child's duties which they stemming from a Czech family law. The main goal is, using of analysis of individual provisions of the legislation of the child's duties in the Act No. 89/2012 Coll., Civil Code, to determine the awareness of adolescent about these duties. Intermediate objectives is to determine whether the duties according to their opinion, fulfils in practice, the acquired data to compare and submit proposal for a teaching of this issue, including the design of its incorporation in school education programmes in selected schools. The survey is carried out among 120 sixteen – eighteen year-old students' of the Business Academy and Secondary technical school in Prague, in the form of empirical investigation quantitative method, questionnaire survey in written. Stems from him, that although teens do not have awareness of the duties, an obligation in practice performs. Comparison of the results of the investigation then showed that the obtained data from the selected schools were, at the 5% level, found statistically significant differences. In conclusion is designed the project of teaching in this field, as an extension of the curriculum on Rights of the Child, including its incorporation into school study programs selected colleges.

Keywords:

child, adolescence, duties, awareness, edukation

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Dítě, vývoj jeho vnímání společností a výchova	10
2.1	Etapy vývoje postavení dítěte	10
2.2	Vývoj domácích a pracovních povinností dítěte.....	13
2.3	Výchova	14
2.3.1	Výchova dětí v nedávné historii	14
2.3.2	Výchova dětí dnes.....	15
2.3.3	Výchova v rodině.....	16
2.3.4	Výchova školní a mimoškolní	17
3	Dospívání	19
3.1	Dospívající a jejich výchova.....	20
4	Právní normy upravující povinnosti dítěte.....	22
4.1	Rodinné právo, jeho prameny a primární kodex.....	22
4.1.1	Rodinné právo v novém občanském zákoníku	23
4.1.2	Povinnosti dítěte k rodičům	23
5	Školní vzdělávací programy vybraných středních škol	28
5.1	Obchodní akademie	28
5.1.1	ŠVP obchodní akademie.....	29
5.2	Střední průmyslová škola.....	29
5.2.1	ŠVP střední průmyslové školy	31
5.3	Srovnání a možnosti ŠVP vybraných středních škol	31
6	Závěr teoretické části	32
7	Praktická část	33
7.1	Cíle zkoumání	33
7.1.1	Dílčí cíle zkoumání.....	33
7.2	Výzkumné otázky:	33
7.3	Stanovení předpokladů	33
7.4	Metodika práce a organizace výzkumu	34
7.4.1	Dotazníkové šetření	34
7.4.2	Pilotáž dotazníkového šetření	35
7.4.3	Popis cílové skupiny	36
7.5	Výsledky výzkumu	37

7.6	Vyhodnocení předpokladů.....	59
7.7	Komparace výsledků šetření a komentáře	61
8	Návrh výuky a jeho zařazení do ŠVP vybraných středních škol.....	64
8.1	Návrh výuky	64
8.2	Zařazení návrhu výuky do ŠVP vybraných škol	65
9	Závěr	67
10	Seznam použitých informačních zdrojů	69
11	Seznam příloh	71

1 Úvod

Práva a povinnosti, jako dvě strany téže mince, jsou nedílnou součástí života každého člověka. Zákony vyspělých zemí zaručují svým občanům v jejich právech rovnost, a zároveň zajišťují ochranu jistých segmentů společnosti, zejména pak dětí, jež pro svou nezpůsobilost chránit svá práva sami, toto zajištění potřebují. Na ochraně práv dětí se, kromě státu a jeho zákonodárského aparátu, podílejí v první řadě jejich rodiče, či zákonní zástupci, neziskové organizace a soukromé společnosti, církve, sociální pracovníci (např. OSPOD) a další lidé, kteří s dětmi pracují, zejména pak pedagogičtí pracovníci.

Práva a povinnosti dítěte, jež tato práce sleduje, v České republice od 1. 1. 2014 upravuje nový občanský zákoník. Ten v tomto ohledu nahradil zákon o rodině, upravující české rodinné právo od roku 1964 až do roku 2013. Rodinné právo tím bylo začleněno zpět k právu občanskému, jak tomu bylo již v dobách habsburské monarchie, kdy se řídilo Všeobecným zákoníkem občanským (tzv. ABGB, v českém překladu „Kniha všeobecných zákonů městských“). Ochrana práv dítěte je dále obsažena v nejrůznějších právních normách, jako je zejména ústavní pořádek, respektive Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte i jiné právní normy, kupříkladu zákoník práce nebo zákon o sociálně právní ochraně dětí a další.

O svých právech jsou děti důsledně informovány v rámci občanské výchovy, a to opodstatněně, již během jejich základní školní docházky. Tento postup je bezpochyby zcela důvodný. Práva jednotlivce však většinou nemohou být uplatňována na úkor práv druhého člověka a neméně důležitý je i fakt, že každé právo bývá zpravidla vždy vyvažováno z druhé strany nějakou povinností. Ty dětem plynou nejen z výše uvedeného nového občanského zákoníku, ale další také z některých podzákonných norem, z řádů edukačních, volnočasových či ubytovacích zařízení, nebo jsou jim přímo ukládány rodiči, či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte a pedagogickými pracovníky. Oproti právům dítěte jsou ale zákonné povinnosti dětí v rámci výuky velmi často opomíjeny, což může v některých případech značně ztížit jejich výchovu. Problémy pak mohou nastat zvláště v nelehkém období dospívání, kdy některé děti berou jim ukládané povinnosti jako narušení jejich práv a požadavky na ně kladené přijímají jen velmi neochotně a nerady. Povinnosti jsou však neodmyslitelnou a trvalou součástí života každého jedince, z čehož pak přirozeně plyne požadavek na včasnou edukaci dětí v tomto směru.

Hlavním cílem předložené práce je s pomocí analýzy znění jednotlivých ustanovení právní úpravy povinností dítěte v novém občanském zákoníku a prostřednictvím písemnou formou uskutečněného dotazníkového šetření zjistit, zda studentky a studenti vybraných středních škol mají faktické povědomí o konkrétních povinnostech dítěte k rodičům, které jim nový občanský zákoník v hlavě II., díl 2 oddíl 3 Rodiče a dítě, ukládá. Dílčími cíli je pak přinést informaci, jak tyto povinnosti děti, podle jejich názoru, v praxi plní a získaná výsledná data obou vybraných středních škol mezi sebou porovnat. Dalším dílčím cílem této práce je pak předložit konkrétní koncept výuky problematiky povinností dítěte k rodičům a navrhnout jeho zapracování do školních vzdělávacích programů vybraných středních škol.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Část teoretická předkládá rešerši odborné literatury, vztahující se k této problematice. Sleduje vývoj vnímání dítěte společností a proměnou povinností dětí v průběhu času, zabývá se výchovou dětí, a to v rodině, ve škole i výchovou mimoškolní. Dále se pak věnuje dospívání a úskalím výchovy dospívajících dětí. V neposlední řadě se pak zaměřuje na uspořádání českého rodinného práva a na analýzu současné právní úpravy povinností dětí, obsažených v některých ustanoveních zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Závěr teoretické části je věnován zjištění, zda vůbec, případně jakým způsobem je, právní úprava povinností dětí zapracována do školních vzdělávacích programů vybraných středních škol, na nichž je dotazníkové šetření uskutečněno.

Praktická část studie předkládá cíle zkoumání a stanovené předpoklady. Popisuje organizaci a metodiku výzkumu i strukturu dotazníku, pomocí něhož jsou data získána, a představuje zkoumaný vzorek. Dále jsou předložena zjištěná data, jež jsou pro přehlednost uspořádána také do grafů a tabulek s procentuálními údaji. Data jsou následně porovnána s předpoklady s konstatováním, zda se je podařilo či nepodařilo vyvrátit. Prostor je věnován také hodnocení průběhu šetření, porovnání výsledků této studie a jejich komentáři. V závěru praktické části studie je vypracován konkrétní koncept výuky této problematiky a navrženo jeho zapracování do školních vzdělávacích programů vybraných středních škol.

2 Dítě, vývoj jeho vnímání společností a výchova

Dítětem je, podle Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, chápána každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle legislativní úpravy, jíž podléhá, nedosáhne zletilosti (u nás podle nového občanského zákoníku „svéprávnosti“) dříve. Jeho postavení ve společnosti se postupem času vyvíjelo, jak se pozvolna měnilo vnímání dítěte a dětství jako takového jeho rodiči a společností, a to až do dnešní podoby. Dnes, kdy jsou již potřeby, práva a zájmy dítěte respektovány a chráněny, je i dětství věnována náležitá pozornost jako období přípravy dítěte, tedy období cílené výchovy a vzdělávání, pro jeho plnohodnotný život v dospělosti. Tento vývoj lze rozdělit na několik etap, jež kopírují historický vývoj celé společnosti.¹

2.1 Etapy vývoje postavení dítěte

První etapa tohoto vývoje náleží starověku. Jde o období infanticidy, kdy dítě zcela podléhalo moci otce. Záleželo jen na jeho rozhodnutí, zda bude dítě prodáno do otroctví, zneužito jako sexuální objekt, obětováno božstvu, někde pohozeno, či rovnou usmrceno. Děti tak neměly prakticky žádnou hodnotu. Byly vnímány jako objekt, s nímž mohl otec zcela libovolně nakládat. Pojem „dětství“ tehdejší společnost neznala, protože dítě bylo považováno za plnohodnotného člověka až ve chvíli, kdy se stalo dospělým, nebo jím bylo, například po nějaké zkoušce či rituálu, prohlášeno.² Výjimku tvořilo jen nemnoho dětí z nejvyšších sociálních vrstev. Tyto děti byly odmala cíleně vedeny k jejich vůdcovské roli v dospělosti, avšak ani zde o dětství v dnešním slova smyslu hovořit rozhodně nelze.³

Druhou etapou je období nedbání a nevšímavosti k dítěti. Ta přichází ve čtvrtém století našeho letopočtu. Po ustanovení křesťanství státním náboženstvím je vydán zákaz zabíjení dětí, což lze vnímat jako první snahu ochrany práva dítěte na život. Jeho hodnota ve společnosti se tím však příliš nezměnila. Nadále je s dětmi manipulováno a na jejich specifické potřeby není brán ohled. Na druhé straně dalo toto období vzniknout prvním církevním nalezincům a špitálům, protože se společnost začala zajímat o děti, které se ocitly v nějak nepříznivé situaci, například o děti opuštěné, postižené či nemanželské.

¹Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

²Špeciánová, Šárka. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.

³Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

Ačkoliv motivem nebyly oprávněné zájmy a práva dítěte, ale očista duší dospělých od hříchu, lze toto považovat za značný posun kupředu. Gotická umělecká díla této doby pak situaci dětí názorně dokreslují - společnost dítě vnímala spíše jako malého dospělého. Vyobrazení Madony s malým Ježíšem v náručí pak poprvé oficiálně předkládá emocionální pouto mezi matkou a dítětem.⁴

Třetí etapa, jež trvá od čtrnáctého století do století sedmnáctého, je charakteristická ambivalentním (rozporuplným) přístupem k dítěti. Vedle církve vznikají první charitativní organizace, které začínají pečovat o děti nějakým způsobem ohrožené. Jsou zaznamenány první poznatky týkající se vývoje dítěte a jeho specifických potřeb (zejména o výchově budoucích panovníků), jinak jsou však děti stále vystaveny násilí, nemocem a nedostatku. Zcela běžným jevem je v průběhu této etapy vývoje také využívání dětí k práci.⁵

V tomto období je velkým a nepochybně velmi významným posunem ve vnímání dítěte skutečnost, že dětství je již připisován význam přípravného období pro dospělost.⁶ K tomu, dle Dunovského, značně přispěly dodnes odborníky i laiky uznávané práce Jana Ámose Komenského, který svůj život práci s dětmi zasvětil. Společnost tak pozvolna začíná projevovat snahu porozumět dítěti i jeho potřebám.⁷ Komenský tak „otevřel další období vztahu rodičů a dětí, a dětství vůbec“.⁸

Čtvrtá etapa, nazývaná též obdobím intruze, zahrnuje osmnácté století a přináší postupné vstupování rodičů do života dětí, ve snaze formovat je výchovou k obrazu svému. Díky osvícenství, postupné demokratizaci společnosti, rozvoji vědy a techniky a v neposlední řadě také díky práci osobností tohoto období (například Voltaire, J. J. Rousseau či Pestalozzi) se do popředí zájmu společnosti dostávají přirozené potřeby dítěte, jež začínají být poznávány a nyní konečně také uspokojovány. Dochází tak i k hlubšímu poznávání dětství jako takového. Odpovědnost za nějakým způsobem znevýhodněné či trpící děti přechází nově na stát (nalezenecký systém, všeobecná vzdělávací povinnost).⁹

⁴ Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

⁵ Špeciánová, Šárka. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.

⁶ Tamtéž.

⁷ Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

⁸ Tamtéž, s. 44.

⁹ Tamtéž, 279 s.

Během následující páté etapy, kterou nazýváme též etapou socializační, dochází na základě hlubšího a všestrannějšího porozumění vývoji dítěte a jeho specifickým potřebám k jeho postupnému začleňování do společnosti, čímž se zvyšuje jeho hodnota a společenský status. Dochází k rozvoji péče o děti opuštěné, odložené i postižené a k profesionalizaci této péče. Díky tomuto zájmu společnosti o dítě a specifika péče o něj vzniká pedologie, jako souhrnná nauka o dítěti a pediatrie je vyčleněna z vnitřního lékařství jako samostatný obor. Specializace na dětský věk se vytváří také v ostatních vědních oborech, jako jsou právo, psychologie či sociologie.¹⁰

Nově se také společnost začíná zajímat o děti žijící ve velké bídě. Navíc, protože s rozvojem industrializace byly děti běžně využívány k práci – pracovaly v továrnách a pro jejich menší vzrůst dokonce i v dolech, jsou v této etapě vydávány zákony, jež tomuto zneužívání dětí do jisté míry zamezují. V rámci této etapy tak již začíná být zaměřena náležitá pozornost společnosti na ochranu dětí a jejich práv. Jsou za tímto účelem zakládány organizace a přijaty první mezinárodní dohody o ochraně práv dětí. Ačkoliv tyto dohody postrádaly právní závaznost, měly dětem zaručovat ochranu před nebezpečími, vykořisťováním a zajistit jim optimální tělesný i psychický rozvoj. Této socializační etapě je přiřazeno celé devatenácté století a polovina století dvacátého.¹¹

Po roce 1945 začíná poslední, šestá etapa, která se nese ve znamení podpory a pomoci dítěti ve vyrovnání jeho nezralostí, zapříčiněných jeho vývojem. Postavení dítěte ve společnosti je tak již téměř rovnocenné člověku dospělému a také dětství je již připisován odpovídající význam, jako času přípravy dítěte pro jeho dospělost. Dětem jsou přiznána práva ustanovená v Listině základních lidských práv a svobod¹², ale také v ostatních právních normách. Je vydána Úmluva o právech dítěte¹³ (v roce 1991 přijata ČSFR, v roce 1993 přijata ČR), která je oproti prvním v historii sepsaným dokumentům na ochranu dětí, po zpracování do právních řádů přistoupivších zemí, již právně závazná.¹⁴

¹⁰ Helus, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 978-80-7367-628-5.

¹¹ Špeciánová, Šárka. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.

¹² Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních lidských práv a svobod, v platném a účinném znění.

¹³ Zákon č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, v platném a účinném znění.

¹⁴ Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

V této etapě se pohled na dítě a jeho specifické potřeby zásadně mění - dochází k pochopení dítěte a dětského věku. Dítě se tak ve svých právech stává rovnocenným člověku dospělému, navíc, pro jeho nezpůsobilost činit tak samo, jsou jeho práva a zájmy chráněny společností. Byly tak vybudovány stabilní základy pro dnešní náhled a vnímání této problematiky. Vyspělé demokratické společnosti již plně chápou, že uspokojování potřeb dítěte, zároveň s respektem k jeho vývojovému stupni, situaci, v níž se nachází a prostředí, které jej obklopuje, je jedním z nejdůležitějších požadavků péče o dítě.¹⁵

2.2 Vývoj domácích a pracovních povinností dítěte

S postupným zvyšováním společenské hodnoty dítěte se pozvolna měnily také povinnosti, jež musely děti vykonávat. Tak, jak se jejich společenský status pozvolna zvyšoval, úměrně se snižovala jejich četnost a obtížnost. V historii tak bylo obvyklé, že se děti nejen podílely na běžném chodu domácnosti, ale také pomáhaly vydělávat na obživu rodiny vlastní, v mnohých případech nelehkou, manuální prací. Pracovaly nejen na polích, na statcích, v obchodech, ve výrobnách i v řemeslných dílnách, ale jak bylo zmíněno výše také v dolech a s nastupující industrializací také v nově vznikajících továrnách.¹⁶

Aby se zneužívání dětí k námezdní práci zamezilo, byla vydána různá zákonná opatření, například zamezující práci dětí v podzemí či práci dětí nízkého věku. Bylo také zákonně vymezeno, jaký čas mohou děti denně prací strávit. Velký význam pak v tomto směru měla všeobecná vzdělávací povinnost zavedená na území habsburské monarchie Marií Terezií roku 1774. Ačkoli k tomu naši tehdejší panovníci jistě nevedlo pochopení nebo respekt k dětem a dětskému věku, ale potřeba větší a plošnější gramotnosti obyvatelstva, jednalo se nepochybně o historicky významný krok. Jak však uvádí Lenderová, „povinnost postarat se o vzdělávání vlastního dítěte si rychleji osvojili lidé ve městě, než na venkově, lidé zámožnější, než chudí, rodiče chlapců, než dívek“¹⁷, protože na venkově byl rytmus života určován zemědělskými pracemi (podle ročních období), na kterých se děti podílely. Mnoho dětí z chudých rodin však také nemělo ošacení, zejména pak boty, ve kterém by do školy

¹⁵ Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

¹⁶ Lenderová, Milena a Rýdl, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. 376 s. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9.

¹⁷ Tamtéž, s. 178.

chodily. Přes všechny tyto překážky a obtíže tak ale škola dostala daleko větší prostor podílet se, vedle rodiny, na výchovném působení zaměřeném na děti.¹⁸

2.3 Výchova

Výchova bývá definována jako proces záměrného, systematického a cílevědomého působení na jedince, s cílem dosáhnout pozitivních změn v různých složkách jeho osobnosti, mající adaptační, anticipační a permanentní povahu. Tento permanentní proces, provázející celý ontogenetický vývoj – začíná patrně již před narozením dítěte a končí smrtí člověka. Cílem výchovy je umožnění optimálního harmonického rozvoje jedince, využití jeho potenciálu a dispozic pro jeho prospěch i pro prospěch celé společnosti. Tohoto cíle je dosahováno nejen systematickým ovlivňováním daného jedince, ale také působením na prostředí, v němž vyrůstá.¹⁹

2.3.1 Výchova dětí v nedávné historii

Výchova dětí v historii plně odrážela vývoj postavení dítěte ve společnosti a jeho vnímání společností. Od nepaměti se dítě v rodině učilo disciplíně a vzorcům chování sociální vrstvy, k níž daná rodina patřila. Rozdíly byly patrné ve výchově chlapců a dívek. V nejnižších sociálních vrstvách byli chlapci vedeni k tomu, aby co nejdříve začali vydělávat a přispívat na obživu rodiny, ve středních sociálních vrstvách byl nejstarší syn vychováván k převzetí živnosti otce. Chlapci z nejvyšších sociálních vrstev byli připravováni k uplatnění na některé řídicí pozici společnosti. Naproti tomu dívky byly až do poloviny devatenáctého století vedeny „pouze“ k uspokojivému zhoštění se role ženy, tedy manželky a matky. Učily se řídit domácnost, pečovat o děti a adekvátně dané sociální vrstvě reprezentovat dům a svého manžela.²⁰

Teprve v devatenáctém století, na základě vědeckých prací světových osobností pedagogiky, začala být výchova dětí cíleně zaměřována nejdříve na jejich zdravý tělesný rozvoj, pak na výchovu rozumovou a nakonec na výchovu morální. Z dochovaných dokumentů té doby je také patrné, že výchova byla značně autoritativnější, než je tomu v dnešní demokratické společnosti. Rodiče dětem neprojevovali emoce, náklonnost a city,

¹⁸ Lenderová, Milena a Rýdl, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. 376 s. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9.

¹⁹ Průcha, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.

²⁰ Lenderová, Milena a Rýdl, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. 376 s. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9.

naopak velmi časté bylo při neposlušnosti či jiném provinění dětí užívání tělesných trestů, a to nejen rodiči, ale například také učiteli či vychovateli. Autorita dospělých byla podepřena také tím, že děti dospělým, včetně svých rodičů a ostatních příbuzných, vykaly, dříve dokonce onikaly. Relativní tvrdost vztahu dospělý - dítě byla determinována mimo jiné bídou a omezenými možnostmi tehdejšího zdravotnictví, kdy se značné množství dětí nedožilo dospělosti. Výchova tak vždy kopírovala aktuální stav společnosti, její sociální, ekonomickou a politickou situaci, aby byly děti pro život v ní co nejlépe připraveny.²¹

2.3.2 Výchova dětí dnes

Dnešní výchova dětí stojí na historické tradici. Děti jsou vychovávány demokraticky, v duchu humanismu a vlastenectví, v souladu s Všeobecnou deklarací lidských práv, zapracovanou v našem ústavním pořádku. Také v současnosti zůstává výchova celoživotním, nepřetržitým a mnohostranným procesem, díky němuž je člověk schopen jednat samostatně a zodpovědně.²²

Podle Průchy má cílená výchova dítěti zprostředkovat jeho plnohodnotný, všestranný a harmonický rozvoj. Má rozvíjet jeho fyzické, psychické a sociálně-osobnostní kvality, intelekt, vůli i cit, aby bylo schopno osvojovat si a následně přijmout za své etické normy. Na jejich základě si pak dítě vytváří postoje a přejímá sociální role, které je v dospělosti čekají. Dítě se učí třídit a vyhodnocovat získané informace, osvojuje si dovednosti a návyky a učí se je využívat v praxi.²³ Jak blíže specifikuje Jůva, dochází tak u dětí ke vzniku „neopakovatelných rysů osobnosti, promítajících se do jejich sféry intelektuální, citové i volní a projevujících se v jejich přístupu ke skutečnosti, v potřebách a zájmech i v sociálním chování.“²⁴

Účinnost výchovného procesu přímo závisí na vrozených dispozicích jedince, a to fyzických i psychických a na jeho aktivním přístupu (vnitřní vlivy). Dále je determinována také prostředím, jež daného jedince obklopuje. V neposlední řadě jej ovlivňuje také kvalita pedagoga - jeho charakterové vlastnosti, hodnotová orientace,

²¹ Lenderová, Milena a Rýdl, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. 376 s. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9.

²² Jůva, Vladimír a Jůva, Vladimír. Úvod do pedagogiky. Vyd. 4., dopl. Brno: Paido, 1999. 110 s. ISBN 80-85931-78-8.

²³ Průcha, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.

²⁴ Jůva, Vladimír a Jůva, Vladimír. Úvod do pedagogiky. Vyd. 4., dopl. Brno: Paido, 1999. s 27. ISBN 80-85931-78-8.

všeobecné i odborné pedagogicko-psychologické vzdělání, jeho zkušenosti, návyky a dovednosti i rysy jeho osobnosti a míra a vhodnost jím nasazených výchovných prostředků (vlivy vnější). Pedagog je pak tím, kdo nese plnou odpovědnost za to, do jaké míry bude jeho výchovné působení účinné.²⁵

Výchova je uskutečňována napříč celou společností, za podílu školských zařízení, mimoškolských výchovně-vzdělávacích institucí, společenských organizací a kulturních zařízení. Velmi významný podíl má výchova v rodině a v neposlední řadě také sebevýchova každého jedince. Nemalý podíl na výchovném procesu má také stát, který jedince ovlivňuje zejména svým právním řádem. Funkcí státu je ale i celý výchovně-vzdělávací proces ve společnosti řídit a koordinovat. Dalšími, poměrně výraznými, faktory ovlivňujícími výchovu jsou ale také hromadné sdělovací prostředky a Internet. Naplnění výchovných cílů společnosti je pak podmíněno účinnou spoluprací všech, na výchově se podílejících, subjektů, zejména pak rodiny, školy a mimoškolních výchovně-vzdělávacích institucí.²⁶

2.3.3 Výchova v rodině

Rodina je prvním a pro dítě značně závazným modelem společnosti, s jakým se setkává. Tato základní sociální jednotka je místem, kde zpravidla dochází k prvním snahám na dítě cíleně výchovně působit a usměrňovat jej v rozvoji jeho základních osobnostních kvalit, podle rodinného hodnotového schématu a podle jejích tradic. Děti si tak přirozeným způsobem vytvářejí představy a pojmy estetické, morální, pracovní, politické i světonázorové, jež postupně přijímají za své a učí se tak základům svého sociálního chování.²⁷

Výchova v rodině je uskutečňována mnoha různými prostředky. Její specifičnost je dána zejména tím, že rodina rozvíjí své členy veřejným míněním, kdy se vzájemně prolínají prožitky, zkušenosti a přesvědčení jejích jednotlivých členů, jež pak mezi sebou všichni sdílejí. Dalším výrazně specifickým prostředkem je samotný obsah rodinného života, zejména společné zájmy a aktivity, kterých se její členové účastní. Značný prostor má rodina v estetické a kulturní sféře, kdy jsou v dětech podněcovány jejich umělecké

²⁵ Průcha, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Možný, Ivo. Rodina a společnost. Vyd. 2., upravené. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

zájmy a stejně tak i v oblasti sportovní výchovy dětí, jejich zájmy sportovní. V rodině se dále rozvíjejí také morální kvality dítěte a jeho odpovědný vztah k práci, a to zejména životním stylem rodiny a způsobem zapojení jejích členů do rodinné dělby práce i vzájemným příkladem.²⁸

Výchova v dnešních českých rodinách je ovlivněna rozvíjející se demokratizací naší společnosti, což s sebou přináší poněkud volnější způsob výchovy, navíc s jistou mírou soupeřivosti, danou umožněním soukromého podnikání. Přejít naší země k demokracii přinesl také tendenci k pozdějšímu zakládání rodin, ať již z důvodu vzdělávání, cestování či snahy nejprve hmotného zajištění mladých lidí. Zvýšil se tak věk, kdy si mladé páry děti pořizují a zároveň se také zvýšil počet dětí jedináčků.²⁹

Rodinná výchova bývá nyní také často zaměřena na samostatnost dětí, protože si rodiče mnohdy nedokáží, ve snaze zabezpečit rodinu materiálně, vyhradit na jejich výchovu dostatek času a prostoru. Svůj nedostatek kontaktu s nimi pak kompenzují různými ústupky (například jim dovolí nadměru aktivit na počítači) či úplatky (drahý tablet apod.). Tyto tendence pak, podle Pelikána, staví do popředí zájmu potřebu vyváženosti výchovy, a to jak k samostatnosti a schopnosti se prosadit, tak ale také k solidaritě s druhými a nesobeckému jednání, tedy k zodpovědnosti nejen k sobě samému, ale také k druhým.³⁰

2.3.4 Výchova školní a mimoškolní

kola je, jak uvádí Jůva, „jako tradiční výchovně-vzdělávací zařízení, základní institucí, která má napomoci mnohostrannému rozvoji tvůrčí osobnosti dítěte“³¹. Zprostředkovává dětem nepřeberné množství nových poznatků a dovedností, ale také se je snaží naučit způsobu, jak mohou tyto poznatky a dovednosti samy dále rozvíjet a uplatňovat v praxi. Škola je tak institucí, která nese odpovědnost za šíři, hloubku a celkovou úroveň všeobecného i odborného vzdělání a rozvoj kvalit osobnosti jedince, při přípravě pro jeho sociální role.³²

²⁸ Jůva, Vladimír a Jůva, Vladimír. Úvod do pedagogiky. Vyd. 4., dopl. Brno: Paido, 1999. 110 s. ISBN 80-85931-78-8.

²⁹ Pelikán, Jiří. Hledání těžiště výchovy. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 175 s. ISBN 978-80-246-1265-2.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Jůva, Vladimír a Jůva, Vladimír. Úvod do pedagogiky. Vyd. 4., dopl. Brno: Paido, 1999. s. 87. ISBN 80-85931-78-8.

³² Tamtéž, 110 s.

Mnohostranně zaměřená výchova prostupuje veškerou činností škol všech stupňů, od školy mateřské, až po školu vysokou. Podle Průchy jde o proces univerzální, určený všem jedincům bez rozdílu – zdravým, postiženým, více i méně nadaným. Podílejí se a spolupracují na něm pedagogičtí pracovníci, a to nejen v rámci jednotlivých vyučovacích hodin, ale ve všech běžných situacích při styku s dítětem, i ostatní zaměstnanci školy a spolužáci. Výchovně na dítě působí také školní prostředí. Jednak svou značně specifickou architekturou, ale také například zařízením, výzdobou a školním řádem.³³

Na školní a rodinnou výchovu navazuje výchova mimoškolní, která je uskutečňována nejen širokou sítí společenských organizací a kulturních zařízení, ale probíhá také prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků a internetu. Mimoškolní výchova plní výchovné cíle specifickými prostředky, ve specifických podmínkách a za využití specifických forem a metod. V této specifičnosti je její úloha ve výchově nezastupitelná, protože dítěti umožňuje bezprostředně získat mnoho emotivních zkušeností a zážitků. Je tak důležitou a nedílnou součástí komplexní výchovy.³⁴

Člověk je tak výchovou formován po celý svůj život. Nejvíce je na něj zaměřen výchovný vliv v dětství, kdy je formován jeho charakter a sociálně volní vlastnosti. V ranném dětství je také výchova v jisté slova smyslu nejsnadnější. Teprve postupem času s přibývajícemi zkušenostmi dítěte, jak se jeho osobnost utváří a formuje, bývá výchova již obtížnější. Nejnáročnějším, a někdy také značně problematickým obdobím výchovy, je pak výchova dětí v čase jejich dospívání.

³³ Průcha, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.

³⁴ Tamtéž.

3 Dospívání

Dospívání je, jak uvádí Vágnerová, „údobím radikálních i postupných změn, které formuje každého člověka“.³⁵ Je to období přechodu dítěte k dospělosti, v rámci kterého celkově vyzrává jeho osobnost po tělesné, psychické i sociální stránce. Průběh tohoto přerodu je determinován faktory biologickými, psychickými i sociálními, v závislosti na sociálních a kulturních podmínkách, v nichž daný jedinec žije a vyrůstá. Tato životní etapa má své specifické znaky, a v rámci cyklu života, i svůj nezpochybnitelný význam. Dospívající jedinec hledá sám sebe a vše přehodnocuje, snaží se zvládnout tuto svou přeměnu a dosáhnout tak z jeho pohledu optimálního sociálního postavení, aby si vytvořil vlastní zralejší identitu.³⁶

Vágnerová dělí období dospívání do dvou fází – adolescence ranné, nazývané také pubescence, a pozdní adolescence. Během ranné adolescence dospívá dítě zejména tělesně. Mění se však nejen jeho zevnějšek, ale také emoční prožívání a jeho myšlení. Mezníkem této fáze je ukončení povinné školní docházky dítěte, výběr jeho další profesní dráhy a v návaznosti na to výběr odpovídající střední školy. I když z pohledu dospívajícího je značně důležité také získání občanského průkazu, jako formálního znaku a veřejného potvrzení jeho „povýšení“ mezi dospělé.³⁷

V následující fázi, během adolescence pozdní, když dítě již dosáhne pohlavní vyspělosti, dochází většinou k jeho první sexuální zkušenosti. Je to ale také období náročného hledání nové identity a místa ve společnosti. Ačkoliv dosažení plnoletosti bývá pro dospívajícího velmi důležitým momentem v jeho cestě k dospělosti (u nás po dovršení osmnáctého roku věku), mezníkem této druhé fáze je podle Vágnerové až dokončení přípravy na zvolenou profesi a nástup do zaměstnání, nebo přijetí do vyššího stupně vzdělávání, vedoucího k osamostatnění se dospívajícího jedince a k jeho ekonomické nezávislosti.³⁸

Jak se osobnost dospívajícího mění, mění se jeho vztah k autoritě dospělých i k jeho vrstevníkům a k sobě samému. Dospívající má potřebu se vymezovat, je velmi kritický jak sám k sobě, tak k dospělým, i ke svým vrstevníkům. Velmi často také bývá dospívající

³⁵ Taxová, Jiřina. Pedagogicko- psychologické zvláštnosti dospívání. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s 53. ISBN 14-426-87.

³⁶ Vágnerová, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

negativistický, vztahovačný a přecitlivělý, v návaznosti na negativní vnímání autorit odmítá podřazené postavení, mívá často značně proměnlivé nálady a jeho reakce a chování bývá nepřiměřené. Podle Vágnerové také dospívající nemají, ačkoliv tuto vlastnost u ostatních sami často vyžadují, dostatek tolerance a díky svému „černo-bílému“ vidění nedokáží zatím dělat kompromisy. Dospívání je tak velmi náročným obdobím v životě každého jedince a díky všem jeho průvodním „symptomům“ bývá výchova dospívající mládeže nezdědka značně obtížná.³⁹

3.1 Dospívající a jejich výchova

Období dospívání přináší mnohá úskalí a výchova dospívajících dětí tak bývá bezpochyby náročnější. Pedagog i rodič musí disponovat bezpočtem osobnostních kvalit - trpělivostí, empatií, tolerancí, důsledností, spravedlivostí, stabilitou v názorech i v emocích... Pedagog navíc, pokud má být jeho výchovné působení účinné, musí disponovat také patřičnými profesními znalostmi a schopnostmi.⁴⁰

V oblasti školního vzdělávání lze zejména konstatovat, že v období dospívání dochází u dětí ke změně motivace k učení podle toho, co sami subjektivně považují za vhodné a užitečné pro svou zvolenou profesní dráhu. Škola se tak podle Vágnerové pro dospívajícího stává významnou spíše z pohledu očekávaného budoucího sociálního zařazení a dobré studijní výsledky jen podmínkou pro přijetí do dalšího stupně vzdělávání. K pedagogům se dospívající často staví značně negativisticky a kriticky, snažíce se narušit jejich autoritu a nadřazené postavení. Navíc si více cení uznání svých spolužáků za více či méně vtipnou poznámku k pedagogovi, nežli uznání pedagoga za dobře podaný výkon.⁴¹

Také v rodině se s příchodem problematického období dospívání dítěte mění vztahy mezi jejími jednotlivými členy, a to navzdory skutečnosti, že adolescence dětí neprobíhá ve všech rodinách bouřlivě, jak se lze dočíst ve starší literatuře inspirované pracemi E. Eriksona.⁴² Například podle Matouška novější studie rodinných vztahů ukazují, že: „přes univerzálnost a nevyhnutelnost některých druhů konfliktů (příchody a odchody, pořádek, účast na chodu domácnosti) ve většině rodin nedojde k vážné roztržce

³⁹ Vágnerová, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Vyd. 2., upravené. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

a v některých rodinách proběhne toto období docela nenápadně a jen zcela výjimečně naruší dospívání dítěte pouta mezi generacemi“.⁴³

V tomto období se rodič dospívajícímu stává partnerem, proti kterému se vymezuje, jejich postavení se stává více rovnocenným. Od svých rodičů pak, kromě pochopení a tolerance, dospívající podle Taxové potřebují „bytovou účast na jejich životě a rodičovskou lásku umocněnou moudrostí, rozvážností a obětavostí“⁴⁴, protože funkční rodina vytváří důležité a nenahraditelné sociální zázemí každého dítěte, a to i tehdy, když se v období dospívání začíná postupně odpoutávat a osamostatňovat.⁴⁵

V průběhu dospívání se u adolescentů mění také jejich referenční skupina. V rámci své emancipace od rodiny, směřující k jejich úplnému osamostatnění se, začínají, jak popisuje Vašutová, upřednostňovat své vrstevníky a postupně se odklánějí od autority rodičů. Tyto, většinou malé a neformální, vrstevnické skupiny vznikají obvykle spontánně a nenuceně, díky společné potřebě a zájmům dospívajících. Pro dospívajícího pak může být příslušnost k takové skupině buď velkým přínosem, a to když je její filosofie a činnost orientována k pozitivním hodnotám, anebo naopak, může jeho vývoj a utváření osobnosti značně ohrožovat, pokud je její filosofie a činnost orientována asociálně nebo antisociálně. Aby se tomuto špatnému vlivu negativně zaměřených skupin mládeže co nejvíce zamezilo, je dospívající mládež v popředí zájmu mimo jiné také pedagogů volného času.⁴⁶

Rodiče dospívajících mají také často dojem, že se jejich děti vyhýbají domácím pracím a povinnostem. Ačkoli jsou vytrvalé ve vymáhání svých nároků a přání, bývají liknavé, někdy až netečné při plnění zadaných úkolů. Podle Taxové je to způsobeno nedostatečnou vůlí dospívajících. Nejsou v tomto období zatím schopni se k plnění povinností přinutit, i když opodstatněnost a smysl požadavků rodičů chápou a pevnou vůlí, jakožto důležitou morální vlastnost, uznávají.⁴⁷ Otázkou je také, zda děti zadané úkoly plní z podstaty rodičovské autority, anebo proto, že znají právní normu, jež povinnosti dětí k rodičům upravuje.

⁴³ Matoušek, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 63. Studijní texty; sv. 3. ISBN 80-86429-19-9.

⁴⁴ Taxová, Jiřina. Pedagogicko- psychologické zvláštnosti dospívání. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 186. ISBN 14-426-87.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Vašutová, Maria a Panáček, Michal. Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence. Vyd. 1. Ostrava: FF Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, 137 s. ISBN 978-80-7464-125-1.

⁴⁷ Taxová, Jiřina. Pedagogicko- psychologické zvláštnosti dospívání. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 273 s. ISBN 14-426-87.

4 Právní normy upravující povinnosti dítěte

Práva a povinnosti jsou neodmyslitelnou součástí života každého člověka. Práva jednoho však nesmí být uplatňována na úkor práv druhého a každé právo bývá většinou také z druhé strany vyváženo nějakou povinností. V českém právním systému nalezneme ustanovení právních norem, jež povinnosti dětí přímo upravují, a to v soukromém právu, konkrétně v právu rodinném.

4.1 Rodinné právo, jeho prameny a primární kodex

Stěžejním zájmem rodinného práva je sledování a ochrana zájmů nezletilých dětí. Z tohoto důvodu si zákonodárce, jak uvádí Plecítý, v otázce rodinněprávních vztahů vyhradil právo do nich zasahovat. To se odráží například při rozhodování o rodičovské odpovědnosti nebo o výživném, kdy je zřejmé porušení principu rovnosti subjektů, ve prospěch právě zájmu nezletilého dítěte. Tomuto nadřazenému zájmu je uzpůsobena i povaha právních norem, jež tuto problematiku upravují – jsou nařizovacího charakteru a není možné je během rozhodování jednotlivých kauz volně upravovat.⁴⁸

Základním pramenem nejen rodinného, ale všech odvětví práva, je v České republice Listina základních práv a svobod⁴⁹, která je nedílnou součástí ústavního pořádku a jejíž 32. článek zakotvuje ochranu rodičovství a rodiny, dětí a mladistvých. K dalším pramenům českého rodinného práva se pak řadí kupříkladu zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních⁵⁰ či zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí⁵¹ a další právní předpisy. Patří sem však také ratifikované a řádně vyhlášené mezinárodní smlouvy, mezinárodní úmluvy a další mezinárodněprávní dokumenty.⁵²

Primárním kodexem rodinného práva je pak zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník⁵³, který v rámci rekodifikace českého soukromého práva s účinností od 1. 1. 2014 nahrazuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník⁵⁴, zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině⁵⁵ a další

⁴⁸ Plecítý, Vladimír a kol. Základy rodinného práva. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.

⁴⁹ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném a účinném znění.

⁵⁰ Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, v platném a účinném znění.

⁵¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném a účinném znění.

⁵² Plecítý, Vladimír a kol. Základy rodinného práva. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.

⁵³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

⁵⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁵⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, v platném znění.

zákony (například zákon o vlastnictví bytů či zákon o cenných papírech, jež však se sledovanou problematikou již nesouvisejí).⁵⁶

4.1.1 Rodinné právo v novém občanském zákoníku

Rodinné právo, obsažené v novém občanském zákoníku, upravuje jeho druhá část. Ta je dále standardně rozdělena na hlavy, oddíly a pododdíly, obsahující ustanovení, která se jednotlivými odvětvími rodinného práva zabývají. Hlava I upravuje vztahy subjektů v manželství, hlava II vztahy v příbuzenství a švagrovství a hlava III stanovuje pravidla pro poručenství a jiné formy péče o dítě.⁵⁷

Vzájemné povinnosti dětí a rodičů, jež tato práce sleduje, upravuje hlava II Příbuzenství a švagrovství, díl 2 Poměry mezi rodiči a dítětem, oddíl 3 Rodiče a dítě. Ten je dále rozdělen na pododdíly, které, vedle obecných ustanovení, upravují osobní jméno a příjmení dítěte, rodičovskou odpovědnost a vyživovací povinnost, která v nové právní úpravě již není součástí rodičovské odpovědnosti.⁵⁸

Obsah některých rodinně právních vztahů nový občanský zákoník precizuje, některé vztahy zásadním způsobem mění, jiné pak upravuje zcela nově. Znovuzavádí u nás již dříve známé právní instituty, jako je například osvojení zletilého, i právní instituty nové, osvědčené v zahraničním právu, kupříkladu „rodinný závod“. Nynější úprava tak z původních 107 paragrafů, dosahuje paragrafů 320.⁵⁹

4.1.2 Povinnosti dítěte k rodičům

Konkrétní povinnosti dětí vůči rodičům, tedy v této práci sledovaná problematika, jsou obsažené zejména v ustanovení § 857 odst. 1: „Dítě je povinno dbát svých rodičů.“⁶⁰, v ustanovení § 883: „Rodiče a dítě si jsou povinni pomocí, podporou a ohledem na svou důstojnost.“⁶¹, v ustanovení § 886 odst. 1: „Žije-li dítě s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a je-li o ně řádně pečováno, podílí se i ono na péči o chod

⁵⁶ Plecítý, Vladimír a kol. Základy rodinného práva. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.

⁵⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

⁵⁸ Tamtéž..

⁵⁹ Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 1, s. 1 – 7. ISSN 1212- 866X.

⁶⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

⁶¹ Tamtéž.

domácnosti. Tato povinnost dítěte zaniká zároveň s poskytováním výživy rodičů dítěti.⁶², a v ustanovení § 886 odst. 2: „Dítě se podílí na péči o chod rodinné domácnosti vlastní prací, popřípadě peněžitými příspěvky, má-li vlastní příjem, anebo oběma způsoby. Pro určení rozsahu podílu dítěte na péči o chod rodinné domácnosti jsou rozhodné schopnosti a možnosti dítěte i odůvodněné potřeby členů rodiny.“⁶³

V některých oblastech, jež nový občanský zákoník upravuje, existují různé výklady jednotlivých ustanovení, kdy odborníci v oblasti práva zatím nedokázali dojít ke konsensu. Z tohoto důvodu analýza právní úpravy povinností dětí k rodičům, v tomto zákoně obsažené, odkazuje zejména na Důvodovou zprávu NOZ⁶⁴ (dále jen Důvodová zpráva), která vyhlášení tohoto zákona předcházela.

Dle této Důvodové zprávy, stejně jako dříve v zákoně o rodině (kde podle Hrušákové bylo možné práva a povinnosti dítěte do jisté míry odvodit od práv a povinností rodičů, a povinnosti rodičů tedy šlo chápat jako práva dítěte a naopak⁶⁵), povinnosti a práva dítěte a rodičů působí vůči sobě navzájem. Jsou tedy vzájemná a i zde platí, že svých povinností a práv k dítěti se rodiče svým vlastním právním jednáním nemohou vzdát. Lze tak docílit pouze jednáním protiprávním, kdy jich mohou být na základě rozhodnutí soudu zbaveni, v nich omezeni, nebo může soud nařídit omezení či pozastavení jejich výkonu. Pokud se tak stane, není tím však dotčena vyživovací povinnost rodiče k dítěti.⁶⁶

Stále také platí, že hlavním smyslem povinností a práv k dítěti je zajištění hmotného a morálního prospěchu dítěte. Má však širší obsah. Litera tohoto zákona již nemluví pouze o péči o osobu dítěte, ale o péči a ochraně, kdy předmětem zájmu je i zdraví a dobré životní podmínky dítěte, včetně stravy a střechy nad hlavou, jeho rozumový, mravní a citový vývoj, i zastupování dítěte a správa jeho majetku.⁶⁷ Jak ale dále Důvodová zpráva

⁶² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁶⁵ Hrušáková, Milana a Králíčková, Zdeňka. České rodinné právo. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2006, ©1998. 398 s. Edice učebnic PrF; č. 376. ISBN 80-7239-192-5.

⁶⁶ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁶⁷ Tamtéž.

uvádí, „vedle toho nelze ztrácet ze zřetele, že i děti mají vůči svým rodičům nejen práva, která se v poslední době stále více zdůrazňují, ale i povinnosti“⁶⁸.

Jedním z ustanovení, jež povinnosti dítěte upravuje, je povinnost dbát svých rodičů (tj. brát na ně především ohled), které se vztahuje na děti nezletilé i zletilé. Tato formulace nahrazuje znění ustanovení § 35 zákona o rodině, že „dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat“⁶⁹. Vykládán má být tento paragraf se zřetelem na zásady dobrých mravů a veřejného pořádku a s ohledem na konkrétní situaci. Reflexe tohoto ustanovení se pak promítají například do práv osobnostních a osobních, do práva dědického a dalších.⁷⁰

Další ustanovení konstatuje vzájemnou povinnost rodičů a dítěte pomoci, podpory a ohledu na svou důstojnost. Tato formulace je v Důvodové zprávě vysvětlována existencí ojedinělých případů rodičů, které „nesluší následovat a vede tak k postulátu, aby ve vztazích mezi rodiči a dětmi byla výkladovým pravidlem i podmínka řádného rodičovství.“⁷¹ Vzájemná pomoc rodičů a dětí se tak mění na pomoc, podporu a ohled na důstojnost, v duchu Nerudova: „...kdo chceš ctěn být, dobuď si cti sám...“.⁷²

Další povinnosti dítěte k rodičům pak upravuje ustanovení § 886 odst. 1 o povinnosti dítěte podílet se na chodu domácnosti a odst. 2 o způsobu tohoto podílení, tj. jednak vlastní prací, peněžitými příspěvky, nebo oběma způsoby najednou. Je tak nahrazeno znění ustanovení § 31 odst. 4 zákona o rodině: „Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Dále je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.“⁷³ Obdobně, jak uvádí Novotná, také dítě svěřené do pěstounské péče pomáhá podle svých možností a schopností v pěstounově domácnosti a má-li vlastní příjem, přispívá i zde na úhradu společných rodinných potřeb.⁷⁴

Hrušáková k původní právní úpravě uváděla, že konkrétní rozsah pomoci je závislý zejména na věku dítěte, na jeho schopnostech a na způsobu pomoci, zejména však

⁶⁸ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, s. 344. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁶⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, v platném znění.

⁷⁰ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, s. 344. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁷¹ Tamtéž, s. 352.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, v platném znění.

⁷⁴ Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 4, s. 1 – 5. ISSN 1212- 866X.

zdůrazňovala, že nesmí být opomíjen fakt, že dítě mladší 15 let nemá pracovně-právní subjektivitu, tedy zákon (č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti⁷⁵) takovému dítěti práci přímo zakazuje.⁷⁶ Zpřesňující formulace nové právní úpravy je v Důvodové zprávě obhajována tím, že „domácnost by měla fungovat v míře, která je pro členy rodiny ku prospěchu. Pokud jde o délku doby, po kterou dítěti lze ukládat tzv. domácí povinnosti, je známo, že recentně se nezřídka stává, že zletilé děti svůj pozitivní podíl odmítají. Že mají povinnost přispívat na chod domácnosti, ať už tak či onak (peněžně, výkony apod.), lze jistě dovodit i ze současné právní úpravy (myšleno dříve účinný zákon o rodině). Vzhledem k pouhému dovození však vznikají v praxi nejednou problémy, ba málo informovaní laici podávají v tomto směru mylné informace. Lze mít proto za to, že *superfluum non nocet* (nadbytečné neškodí) – ostatně povinnosti lze ukládat jen cestou zákona.“⁷⁷

Vyživovací povinnost dítěte k rodičům pak upravuje § 915 odst. 2 „Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu.“⁷⁸ Důvodová zpráva k ustanovením upravujícím vyživovací povinnost uvádí pouze to, že se jedná o částečně pozměněný a formulačně upravený přepis předchozí právní úpravy a seřazení norem týkajících se vzájemné vyživovací povinnosti k sobě.⁷⁹ Novotná dále doplňuje, že oproti minulé právní úpravě je ve vzájemné vyživovací povinnosti nyní vypuštěno ustanovení o trvání vyživovací povinnosti rodičů k dětem do doby, než je dítě schopno samo se živit a v opačném vztahu nový občanský zákoník uvádí pouze, že dítě je povinno zajistit rodičům slušnou výživu, ale vypouští již, jestliže toho potřebují.⁸⁰

Novinkou v nynější právní úpravě rodinně právních vztahů je rozpracování ustanovení o podílu manžela či jiné osoby na péči o dítě, kdy se, pokud pečuje o dítě jen jeden z rodičů, podílí nově na jeho výchově také manžel. K tomuto Důvodová zpráva uvádí, že: „rozhodující úlohu by v tomto ohledu měl mít rodič vždy, bez ohledu na to, v jakém

⁷⁵ Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, v platném a účinném znění.

⁷⁶ Hrušáková, Milana a Králíčková, Zdeňka. České rodinné právo. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2006, ©1998. 398 s. Edice učebnic PrF; č. 376. ISBN 80-7239-192-5.

⁷⁷ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, s. 353. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁷⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

⁷⁹ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, s. 362. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁸⁰ Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (2.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 3, s. 1 – 8. ISSN 1212- 866X.

prostředí se dítě právě nalézá, kdo dítě fakticky vlastně vychovává apod.“⁸¹. Na výchově dítěte se dále smí podílet i partner rodiče dítěte, pokud s ním žije v rodinné domácnosti, a to i v případě, že tento partner rodiče neuzavřel s rodičem dítěte manželství. Domácí povinnosti tak může dítěti ukládat i on.⁸²

Další novinkou jsou pak ustanovení o výchovných prostředcích. Tato ustanovení na jedné straně dítě chrání před jejich zneužíváním a nepřiměřeností, na straně druhé mu však ukládá povinnost přiměřené výchovné prostředky strpět. Ustanovení § 884 odst. 1 konstatuje, že: „Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.“⁸³, odst. 2 dále vymezuje, že: „Výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti“⁸⁴. Ustanovení § 857 odst. 2 dále uvádí, že: „Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídit.“⁸⁵

Takto jsou tedy povinnosti dětí k rodičům upraveny jednotlivými, výše citovanými, ustanoveními nového občanského zákoníku. Výchova mladších dětí v tomto směru problematická nebývá. Starší dospívající děti však požadavek pomoci rodičům často přijmout odmítají. Jeví se tak vhodným, aby byly děti včas obeznámeny nejen se svými právy, ale i s povinnostmi a právní úpravou, o níž rodiče svůj požadavek jejich podřízení se na chodu společné domácnosti opírají, která je k vyžadování pomoci dětí opravňuje. V tomto ohledu má pak, v součinnosti s rodinou, svou nezastupitelnou úlohu škola a její erudovaní pedagogičtí pracovníci.

⁸¹ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, s. 344. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁸² Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2014, roč. 16. č. 2, s. 1 – 6. ISSN 1212- 866X.

⁸³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

5 Školní vzdělávací programy vybraných středních škol

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je, jak uvádí litera školského zákona, součástí systému vzdělávacích programů České republiky. Tento kutikulární dokument si každá škola či školské zařízení vytváří sama, aby jím v rámci konkrétního vzdělávacího oboru realizovala požadavky Rámcového vzdělávacího programu. ŠVP vydává ředitel školy nebo školského zařízení, který má povinnost jej následně zveřejnit na přístupném místě daného školského zařízení tak, aby do něho každý mohl nahlížet nebo požít opisy a výpisy.⁸⁶

Ponechání jisté míry volnosti při tvorbě ŠVP jednotlivých školských zařízení s sebou přináší mnohé možnosti. Pedagogičtí pracovníci tak mají například možnost profilovat danou školu, odlišit ji od škol stejného typu a vyjádřit tak své představy o nejvhodnější podobě vzdělávání ve „své škole“. Umožňuje jim však také vhodný výběr vzdělávacího obsahu s větším prostorem pro rozvoj schopností, dovedností a postojů žáků, lépe kooperovat a participovat při výuce a odbourávat tak neefektivní a zbytečné zdvojování učiva. Výsledkem je pak možnost lepší orientace žáků a jejich rodičů při výběru pro dané dítě nejvhodnější školy. Zřizovatel pak může konkrétní ŠVP snáze komparovat s dlouhodobým záměrem rozvoje vzdělávání v kraji a kontrolní instituce tento dokument informuje o tom, na co daná škola klade důraz, co hodnotí, i o autoevaluačních mechanismech školy.⁸⁷

5.1 Obchodní akademie

Vybraná obchodní akademie, na které šetření proběhne, je střední odbornou školou ekonomického zaměření, nacházející se v historickém centru Prahy. Jejím zřizovatelem je hlavní město Praha. Ačkoliv má již více než šedesátiletou tradici, prezentuje se jako škola moderní a velmi dobře personálně i materiálně zajištěná. Zprostředkovává studentům vzdělání ve třech čtyřletých denních oborech vzdělávání, zakončené maturitní zkouškou - obor Obchodní akademie (realizovaném zde prostřednictvím ŠVP Obchodní akademie), Informační technologie (realizovaném ŠVP Informatika v ekonomice) a obor Ekonomické lyceum (realizovaném ŠVP Ekonomické lyceum).⁸⁸

⁸⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, v platném a účinném znění.

⁸⁷ Doležalová, Olga a kol. Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích. Vyd. 1. Praha: VÚP v Praze, 2007. 140 s. ISBN 978-80-87000-13-7.

⁸⁸ Obchodní akademie. [2014-09-21]. Dostupné z WWW: <http://www.oadusni.cz/>.

Tato škola se chlubí bohatými zkušenostmi s mezinárodními projekty a úspěšnou dlouhodobou spoluprací se školami v zahraničí. Organizuje pro své žáky výměnné pobyty a dlouhodobé stáže, navštěvovat zde mohou i přípravné kurzy na mezinárodně uznávané zkoušky. Většina studentů také během studia skládá státní zkoušku z kancelářského psaní na klávesnici PC, případně státní zkoušku ze zpracování textu na PC. Zájemci z řad studentů mohou navíc získat certifikát ECDL. To žákům nejen rozšiřuje možnosti v jejich následném uplatnění na trhu práce, ale zvyšuje také jejich šance při přijímacích zkouškách na vysoké školy. Škola studentům dále nabízí výběr aktivit pro volný čas. Pořádají například matematické kroužky, kroužek těsnopisu, filmový klub i různé sportovní aktivity, jako plavání a posilování. Ve škole v současné době studuje cca 420 žáků, z toho 244 dívek. 2. ročníky všech nabízených oborů, ve kterých šetření proběhne, pak navštěvuje cca 125 žáků. Další informace o této vybrané škole jsou k dispozici na jejích přehledně zpracovaných internetových stránkách, dostupných na [www: http://www.oadusni.cz](http://www.oadusni.cz).⁸⁹

5.1.1 ŠVP obchodní akademie

V ŠVP výše uvedených oborů této střední školy je uvedeno, že zde „předmět občanská nauka kombinuje témata z oblasti společenskovedního vzdělávání a vzdělávání pro zdraví. Ve druhém ročníku Rozpis učiva obsahuje téma Člověk v lidském společenství (základy psychologie osobnosti, sociologie a sociálně patologické jevy), ve třetím ročníku témata Člověk jako občan (politologie) a téma Člověk a svět (filozofie a etika). Pro zájemce o hlubší a detailnější studium této problematiky je do učebního plánu obchodní akademie zařazen ve 4. ročníku volitelný předmět Seminář ze základů společenských věd. Do výuky jsou zařazeny i exkurze (např. soudní líčení, návštěva Parlamentu České republiky) a přednášky a besedy s fundovanými odborníky“⁹⁰. Problematika práva je dotčena v tématickém celku Člověk jako občan ve třetím ročníku všech výše zmíněných oborů, ale více méně jen všeobecně (politologie + Ústava). Konkrétním vzájemným právům a povinnostem dětí a rodičů se tak ŠVP této školy vůbec nevěnují.⁹¹

5.2 Střední průmyslová škola

Vybraná střední průmyslová škola, kde také šetření proběhne, se profiluje jako zařízení s komplexním programem ve čtyřletých maturitních oborech a v dobíhající nastavbovém

⁸⁹ Obchodní akademie. [2014-09-21]. Dostupné z WWW: <http://www.oadusni.cz/>.

⁹⁰ Obchodní akademie. [2014-09-21]. Dostupné z WWW: <http://www.oadusni.cz/plan.php?s=el>.

⁹¹ Tamtéž.

studiu. Stojí v okrajové části Prahy a také jejím zřizovatelem je hlavní město Praha. Zprostředkovává svým studentům vzdělání ve čtyřletých denních oborech vzdělávání, zakončené maturitní zkouškou – obor Informační technologie (realizován prostřednictvím ŠVP Vývoj aplikací a her a ŠVP IT administrátor – správce sítě), Telekomunikace / Mobilní a telekomunikační systémy (realizován ŠVP Bezdrátová a optická komunikace), Dopravní prostředky / Diagnostika a systémy vozidel (realizován ŠVP Diagnostika motorů a alternativních pohonů), Elektrotechnika / Průmyslová automatizace a inteligentní budovy (realizován ŠVP Mechatronika a ŠVP Automatizace a zabezpečení budov – inteligentní budovy) a obor Strojírenství / Konstrukce dopravních prostředků (realizován ŠVP Průmyslový design a konstrukce dopravních prostředků a ŠVP Konstrukce a technologie v letectví). Studenti si tak zde mohou vybrat z celkového počtu osmi studijních oborů.⁹²

Škola disponuje vlastním stravovacím a ubytovacím zařízením pro mimopražské studenty. Vybavena je moderním technickým zařízením. Většina učeben je vybavena projekční technikou, laboratoře a učebny IT technikou výpočetní, včetně možnosti připojení k internetu, které je pro žáky k dispozici prostřednictvím Wi-fi i v celé škole. Další podpora žáků spočívá ve volně přístupné studovně vybavené kvalitními PC, centrálním systémem pro tisk a kopírování a možností stažení některých softwarů zdarma.⁹³

Dále se škola chlubí kvalitními a silnými tuzemskými i zahraničními partnery. Všechny obory školy jsou sestavovány (a pravidelně aktualizovány) na základě požadavků partnerů v regionu (Praha a Středočeský kraj). Pro každý obor je ustanovena oborová rada ze zástupců školy, vysokých škol a praxe. Zároveň se odborníci z praxe přímo podílejí na výuce vybraných odborných předmětů. Žáci mají také v průběhu studia možnost získat různé certifikáty, například z oblasti administrace mobilních zařízení, CAD systémů či designových aplikací. I díky tomu mají absolventi této školy vysokou pravděpodobnost uplatnění se v daném oboru na trhu práce i vyšší šance při přijímacích zkouškách na technicky zaměřené vysoké školy. Také tato střední škola nabízí studentům možnosti volnočasových aktivit. Mohou navštěvovat divadelní představení v rámci Klubu mladého diváka či se zapojit do projektu Studenti čtou a píšou noviny, nebo zajít do posilovny, která je součástí vybavenosti školy. V současné době ve škole studuje cca 527 žáků, z toho

⁹² Střední průmyslová škola na Proseku. [2014-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.sps-prosek.cz/pro-studenty/ke-stazeni/>.

⁹³ Střední průmyslová škola na Proseku. [2014-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.sps-prosek.cz/pro-uchazece/aktuality/>.

pouze 16 dívek. Druhé ročníky, v nichž šetření proběhne, navštěvuje cca 142 žáků. Podrobnější informace o této vybrané střední průmyslové škole jsou k dispozici na jejích internetových stránkách, dostupných na [www: http://www.sps-prosek.cz](http://www.sps-prosek.cz).⁹⁴

5.2.1 ŠVP střední průmyslové školy

V ŠVP výše jmenovaných oborů této školy je učivo občansko-naukové části rozděleno do sedmi tematických celků. V kapitole Člověk v lidském společenství se zabývá fenoménem volného času, významem volby životního partnera a vytvoření rodiny, významem spokojenosti a štěstí i základními poznatky o náboženství. Další kapitola Člověk a právo studentům přináší základy občanského, pracovního a trestního práva. V kapitole Člověk jako jedinec jsou obsaženy základy psychologie, v kapitole Člověk jako občan základy politologie a v kapitole Člověk, hospodářství a společnost základy ekonomie. Kapitola Soudobý svět se pak věnuje rozdělení současného světa a zapojení ČR do mezinárodních struktur a poslední kapitola Člověk a svět přináší studentům základy filosofie a etiky. Sledované povinnosti dětí k rodičům jsou pak obsaženy v Rozpisu učiva a výsledků vzdělávání pro 3. ročník – Občansko - nauková část, Učivo 2) Člověk a právo, a to s šestnáctihodinovou dotací. Zde, jako jedno z šestnácti, figuruje téma Rodinné právo, správní řízení. V oddíle Výsledky vzdělávání je pak dále specifikován cíl tohoto téma – „žák popíše práva a povinnosti mezi dětmi a rodiči“.⁹⁵

5.3 Srovnání a možnosti ŠVP vybraných středních škol

Z pohledu struktury Rozpisů učiva střední průmyslové školy by mohla být tematika povinností dětí přiřazena k učivu o právech dítěte, jako „práva a povinnosti dítěte“, které je ve školních vzdělávacích programech začleněno do Rozpisu učiva a výsledků vzdělávání pro 2. ročník, v Občansko - naukové části v učivu Člověk jako občan ve státě, s patnáctihodinovou dotací. Ještě včasější zařazení dané problematiky do výuky na této škole možné není, protože výuka Občansko - naukové části je podle učebních plánů realizována pouze ve 2. a 3. ročnících.⁹⁶ V obchodní akademii, kde je problematika práva dotčena pouze všeobecně, by pak musel být Rozpis učiva zaměřen více na provázanost s běžným životem a konkrétní učivo rozpracováno více do hloubky.

⁹⁴ Střední průmyslová škola na Proseku. [2014-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.sps-prosek.cz/>.

⁹⁵ Střední průmyslová škola na Proseku. [2014-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.sps-prosek.cz/pro-studenty/ke-stazeni-ucebni-plany/>.

⁹⁶ Tamtéž.

6 Závěr teoretické části

S oporou řešerše odborné literatury uvedené výše je zřejmé, že je třeba, aby se studenti v problematice nejen práv, ale také povinností dítěte, orientovali. Na vybrané střední průmyslové škole však lze tuto problematiku zařadit nejdříve do Rozpisu učiva a výsledků vzdělávání druhého ročníku, na obchodní akademii dokonce až ročníku třetího. A i když jde výuka občansko - naukové části učiva střední průmyslové školy do hloubky a sledované problematiky se ve třetím ročníku dotýká, vyvstává otázka, jak efektivní může být seznamovat s touto problematikou téměř dospělé jedince, kteří se za několik málo let velmi pravděpodobně osamostatní, od rodičů odstěhují a budou vychovávat již své vlastní děti. Zdaleka nejefektivnější by tak jistě bylo zařadit základ této problematiky do učiva dětí již na školách základních a teprve její podrobnější rozpracování, jako jisté nástavby, do učiva škol středních.

7 Praktická část

7.1 Cíle zkoumání

Hlavním cílem praktické části práce je zjistit, zda existuje faktické povědomí reprezentativního vzorku dospívajících studentů vybraných středních škol o jejich povinnostech k rodičům, plynoucích jim z rodinného práva, konkrétně z jednotlivých ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

7.1.1 Dílčí cíle zkoumání

Jedním z dílčích cílů praktické části práce je zjistit, zda tyto povinnosti, dle jejich mínění, plní studenti v praxi a výsledky šetření obou vybraných škol porovnat. Dalším dílčím cílem je pak, v případě potvrzení předpokladů, vypracovat koncept výuky dané problematiky a navrhnout jeho začlenění do ŠVP vybraných středních škol.

7.2 Výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Mají studenti faktické povědomí o platné právní normě, upravující povinnosti dětí k rodičům?

Výzkumná otázka č. 2: Plní studenti, dle jejich mínění, povinnosti ukládané jim rodiči v praxi?

Výzkumná otázka č. 3: Čím jsou studenti k pomoci rodičům motivováni?

Výzkumná otázka č. 4: Budou studenti chtít, aby k nim v budoucnosti měly jejich děti nějaké povinnosti?

Výzkumná otázka č. 5: Budou ve vyhodnocení získaných dat vybraných středních škol zjištěny statisticky významné rozdíly (na hladině 5 %)?

7.3 Stanovení předpokladů

Stanovené předpoklady vycházejí ze stanovených cílů práce, nastudované odborné literatury vztahující se k danému tématu a platné právní úpravy povinností dítěte, obsažené v novém občanském zákoníku.

Předpoklad č. 1: Nejvýše 20 % dotázaných studentů má faktické povědomí o platné právní normě upravující povinnosti dětí k rodičům a uvede její název (otázka č. 5 – 13;

při vyhodnocení tohoto předpokladu bude bráno za toho, kdo faktické povědomí o této právní normě má pouze ten respondent, který uvede správně také její název).

Předpoklad č. 2: Nejméně 80 % dotázaných studentů se domnívá, že v praxi plní rodiči uložené povinnosti (otázka č. 14 – 20).

Předpoklad č. 3: Nejvýše 25 % dotázaných studentů připustí, že je motivováno k pomoci rodičům vlastním prospěchem, tedy nějakou odměnou (otázka č. 17).

Předpoklad č. 4: Nejméně 75 % dotázaných studentů bude chtít, aby k nim v budoucnosti jejich děti měly povinnosti, které budou muset plnit (otázka č. 21).

Předpoklad č. 5: Ve vyhodnocení získaných dat vybraných středních škol budou zjištěny statisticky nevýznamné rozdíly (na hladině 5 %).

7.4 Metodika práce a organizace výzkumu

Nejprve byla vymezena cílová skupina, určen základní soubor a stanovena velikost zkoumaného vzorku. Následně byla zvolena technika a postup výběru vzorku. Užitá byla kvantitativní metoda výzkumu, jako výzkumný nástroj bylo zvoleno dotazníkové šetření, jež bylo uskutečněno písemnou formou. Jedním z důvodů volby tohoto výzkumného nástroje bylo to, že umožňuje získat potřebná data s nižšími nároky na organizaci a čas při distribuci dotazníků. V úvahu byla brána také jeho relativně menší finanční nákladnost.

7.4.1 Dotazníkové šetření

Při sestavování dotazníku bylo užito zejména otázek uzavřených - výběrových, dichotomických a trichotomických, vždy s možností výběru pouze jedné odpovědi, nejvíce odpovídající skutečnosti. V některých případech byla užita otázka výběrová polouzavřená, doplněná o jinou možnost, jež mohl respondent sám doplnit. Užito bylo také otázek otevřených, sloužících k doplnění a konkretizaci předcházející uzavřené otázky.⁹⁷ Úvod dotazníku je věnován objasnění jeho účelu a smyslu a ujištění respondentů o jejich naprosté anonymitě, zaručující do jisté míry pravdivost a upřímnost při jeho vyplňování. Následně jsou uvedeny pokyny, jak mají respondenti při vyplňování dotazníku postupovat. První čtyři otázky jsou zaměřeny na identifikaci respondentů. Uvádí zde svou generovou příslušnost, věk, místo bydliště (město, venkov) a v jakém rodinném uskupení respondent

⁹⁷ Reichel, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

žije (úplná rodina, s jedním rodičem, ve střídavé péči...). Dále již následují otázky zaměřené na cíle tohoto výzkumu.

První otázka zaměřená na právní úpravu povinností dětí k rodičům (otázka č. 5) je zaměřena na zjištění, zda studenti vědí o existenci právní normy upravující vztahy mezi rodiči a dětmi a pokud ano, mají doplnit její název. Následující otázka (č. 6) má přinést informaci, jak se respondenti k povinnostem dětí vůči rodičům staví, a je položena bez specifikace, jestli jde o povinnosti ze zákona nebo obecně. Otázky č. 7 – 13 jsou pak zaměřené již na ustanovení nového občanského zákoníku, konkrétní povinnosti dětí k rodičům upravující, a jsou otázkami kontrolními k základní otázce č. 5. Odpovědi respondentů na otázku č. 5 – 13 tak mají přinést informaci, zda respondenti mají faktické povědomí o dané právní úpravě. Následující otázky (č. 14 – 20) se zaměřují na zjištění, zda respondenti podle jejich mínění plní povinnosti ukládané jim rodiči v praxi. Otázky č. 15 – 20 jsou opět otázkami ověřujícími k základní otázce č. 14. V závěrečné otázce jsou respondenti vyzváni k zamyšlení nad představou výchovy vlastních dětí v budoucnosti (otázka č. 21). Tato otázka má přinést informaci z opačného pohledu, tedy jak vnímají povinnosti dětí k rodičům v případě, že je budou (či nebudou) plnit jejich děti k nim, budoucím rodičům. Závěr dotazníku je věnován poděkování studentům za vyplnění dotazníku a vyučujícímu za vstřícnost a čas poskytnutý k jeho vyplnění (dotazník je součástí této práce jako příloha č. 1).

7.4.2 Pilotáž dotazníkového šetření

Aby byla ověřena srozumitelnost a jednoznačnost otázek a předběžně posouzeno, zda zvolená metoda výzkumu přinese potřebná a spolehlivá data, tedy splňuje požadavky reliability a validity, byl před distribucí dotazníků a vlastním výzkumným šetřením proveden předvýzkum. Ten proběhl v jedné z vybraných středních škol se vzorkem deseti žáků 2. ročníků, kteří pilotní dotazník vyplnili s možností jej doplnit vlastními připomínkami. Bylo však zjištěno, že až na tiskovou chybu ve slově prostor, kde chybělo písmeno r, jsou otázky pro žáky srozumitelné i jednoznačně zformulované. Také pokynům k vyplnění dotazníku žáci porozuměli bez obtíží a doba, potřebná k vyplnění celého dotazníku, nepřesáhla stanovenou hranici dvaceti minut. Po vyhodnocení těchto pilotních dotazníků (při 100 % návratnosti) bylo shledáno, že není třeba dělat žádné jeho zásadní úpravy.

7.4.3 Popis cílové skupiny

Cílová skupina byla vymezena na dospívající dívky a chlapce ve věku 16 – 18 let. V tomto období pozdní adolescence, které zpravidla trvá od 15 do 20 - 22 let věku, jsou děti již sice po fyzické stránce vyspělé, ale po psychické a sociální stránce teprve dospívají. Není proto neobvyklý jejich do jisté míry problematický přístup k uloženým povinnostem i k autoritě dospělých obecně (blíže viz kapitola 3).⁹⁸

Následně byl náhodný stratifikovaný výběr zaměřen na střední školy a dále zúžen na střední školy pražské. Střední školy z toho důvodu, že dospívající děti v tomto věku zpravidla některou ze středních škol studují. Lokalita Prahy pak proto, že zde studují jak děti žijící v Praze, tak sem dojíždějí studovat děti z venkova a jiných měst. V dalším kroku účelového výběru byl výběr znovu zúžen, tentokrát na žáky studující na středních školách druhý ročník. Důvodem tohoto kroku bylo plné zastoupení celé stanovené věkové kategorie právě ve druhých ročnících středních škol.

Ohledně realizace výzkumného šetření bylo osloveno pět náhodně vybraných pražských středních škol, a to Střední průmyslová škola na Proseku, Obchodní akademie v Praze 1, Střední škola veřejnoprávní v Praze 8, Gymnázium v Praze 4 a Střední škola umělecká a řemeslná v Praze 5. S návrhem výzkumu však souhlasili a ochotně jej umožnili realizovat pouze zástupci prvních dvou výše uvedených školských zařízení. Výzkumné šetření tak bylo realizováno na Obchodní akademii v Praze 1 (ve výsledcích šetření označené jako N1) a Střední průmyslové školy na Proseku (ve výsledcích šetření označené jako N2). Bližší informace o těchto dvou vybraných středních školách viz kapitola č. 5. Ostatní oslovené střední školy na návrh nereflektovali.

Při výběru výzkumného vzorku byla použita technika kvótního výběru ze základního souboru žáků, jenž ve vybraných středních školách studují ve školním roce 2013/2014 druhý ročník. Velikost výzkumného vzorku byla stanovena na 120 respondentů, respektive 60 studentek studujících obchodní akademii a 60 studentů studujících střední průmyslovou školu.

⁹⁸ Macek, Petr a Lacinová Lenka. Vztahy v dospívání. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principál, 2012, 196 s. ISBN 978-80-87474-46-4.

7.5 Výsledky výzkumu

Výsledky uskutečněného dotazníkového šetření jsou seřazeny podle pořadí otázek v dotazníku. Pro větší přehlednost jsou získaná data vyobrazena v grafech a doplněna o slovní komentář. Údaje dat v procentech jsou zaokrouhleny na celá čísla. Z důvodu nemoci tří respondentů z obchodní akademie a dvou ze střední průmyslové školy za ně byli na místě vybráni a osloveni adekvátní náhradníci tak, aby zůstala zajištěna reprezentativnost zkoumaného vzorku. Jelikož všichni respondenti (tj. všech 60 studentů a 60 studentek) vyplněný dotazník odevzdali (příklad vyplněného dotazníku je zařazen jako příloha č. 2), návratnost provedeného dotazníkového šetření činila 100 %.

Otázka č. 1 – Genderová příslušnost respondentů

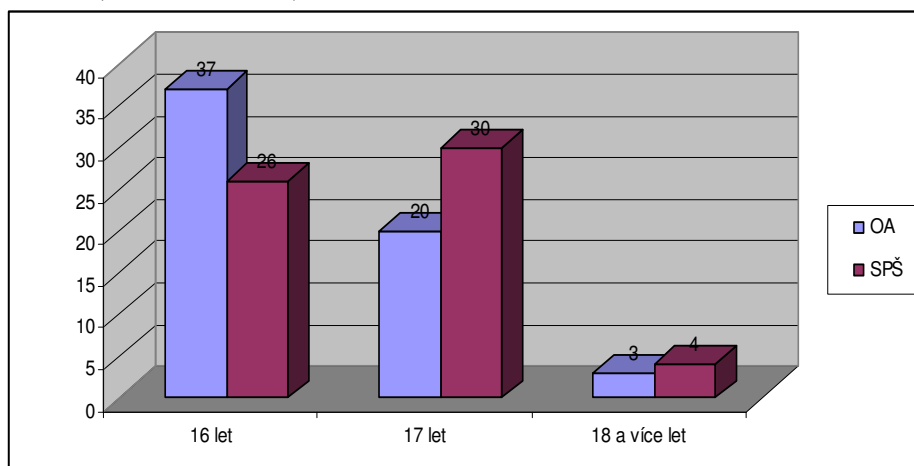
Genderová příslušnost respondentů zároveň vypovídá o tom, kterou z vybraných středních škol studují. Vzorek 60 vybraných studentek (tj. 50 %) studuje obchodní akademii (dále jen OA) a vzorek 60 vybraných studentů (tj. 50 %) studuje střední průmyslovou školu (dále jen SPŠ).

Otázka č. 2 – Věk respondentů

V této otázce byli respondenti dotázáni na jejich věk. Z šedesáti studentek OA, jež se šetření zúčastnily, uvedlo 37 (tj. 62 %) 16 let, 20 (tj. 33 %) uvedlo 17 let a 3 studentky (tj. 5 %) uvedly 18 a více let. Z šedesáti studentů SPŠ jich 26 (tj. 43 %) uvedlo 16 let, 30 (tj. 50 %) uvedlo 17 let a 4 studenti (tj. 7 %) uvedli 18 a více let (viz Graf č. 1). Z celkového počtu 120 respondentů, kteří se účastnili šetření, je tak 63 (tj. 52 %) ve věku 16 let, 50 (tj. 42 %) ve věku 17 let a 7 respondentů (tj. 6 %) ve věku 18 a více let.

Graf č. 1: Věk respondentů

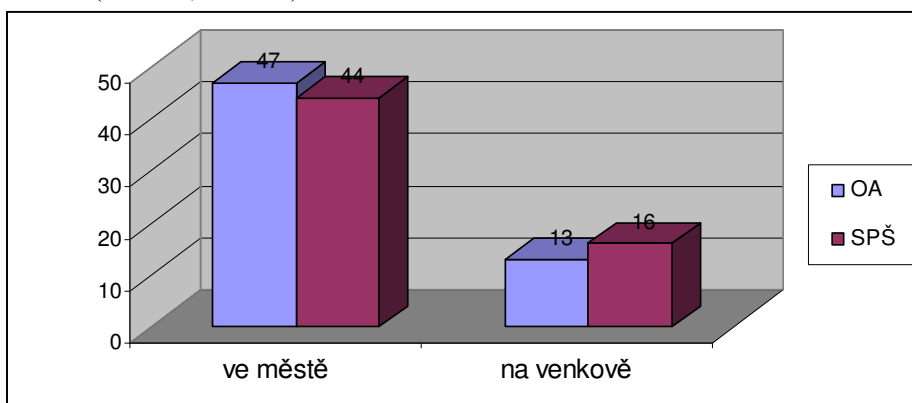
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Otázka č. 3 – Bydliště respondentů

Tato otázka je zaměřena na lokalitu bydliště dotázaných respondentů. Podle získaných dat žije 47 studentek OA (tj. 78 %) ve městě a 13 studentek (tj. 22 %) na venkově. 44 studentů SPŠ (tj. 73 %) žije ve městě a 16 studentů (tj. 27 %) na venkově (viz Graf č. 2). Z celkového počtu 120 respondentů tak ve městě žije 91 (tj. 76 %) a na venkově 29 (tj. 24 %) respondentů.

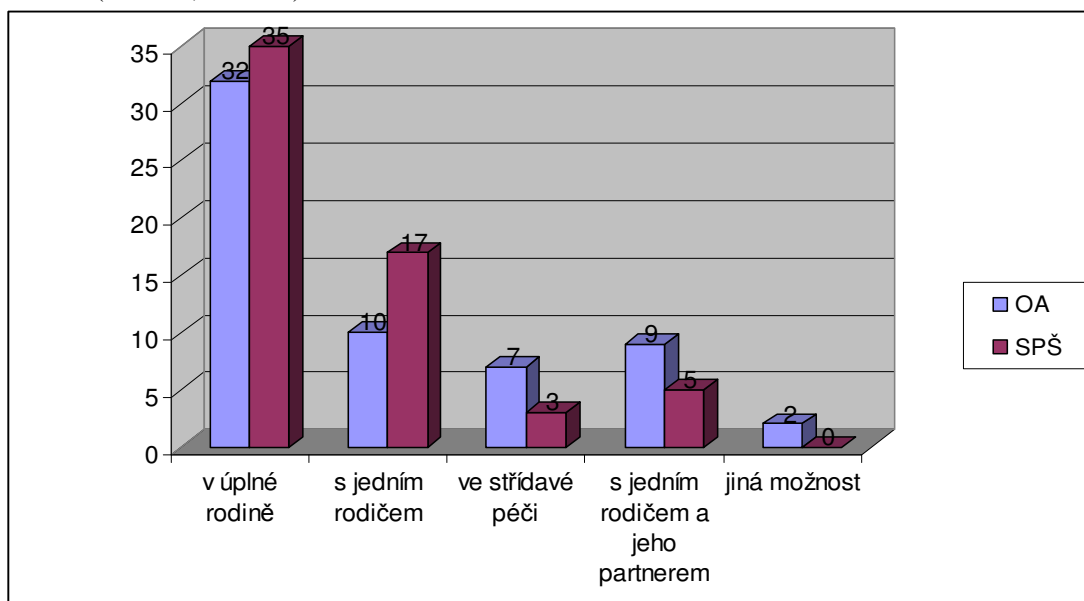
Graf č. 2: Bydliště respondentů
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Otázka č. 4 – Rodina respondentů

Poslední otázka identifikační části dotazníkového šetření se týká údajů o vnitřním uspořádání rodin, v nichž respondenti žijí. Ze získaných dat vyplývá, že 32 studentek OA (tj. 53 %) žije v úplné rodině, 10 studentek (tj. 17 %) žije pouze s jedním rodičem, 7 studentek (tj. 12 %) žije ve střídavé péči obou rodičů, 9 studentek (tj. 15 %) žije s jedním rodičem a jeho partnerem a 2 studentky (tj. 3 %) označily a doplnily jinou možnost – v jednom případě studentka uvedla „s jedním rodičem a prarodičem“, druhá „se sestrou, jejím partnerem a jejich dítětem“. 35 studentů SPŠ (tj. 59 %) pak uvedlo, že žije v úplné rodině, 17 studentů (tj. 28 %) žije s jedním rodičem a jeho partnerem, 3 studenti (tj. 5 %) ve střídavé péči obou rodičů, 5 studentů (tj. 8 %) žije s jedním rodičem a jeho partnerem a žádný (tj. 0 %) neoznačil jinou možnost (viz Graf č. 3). Celkem tak 67 respondentů (tj. 55 %) žije v úplné rodině, 27 respondentů (tj. 23 %) jen s jedním rodičem, 10 respondentů (tj. 8 %) ve střídavé péči, 14 respondentů (tj. 12 %) s jedním rodičem a jeho partnerem a 2 respondenti (tj. 2 %) označili jinou možnost.

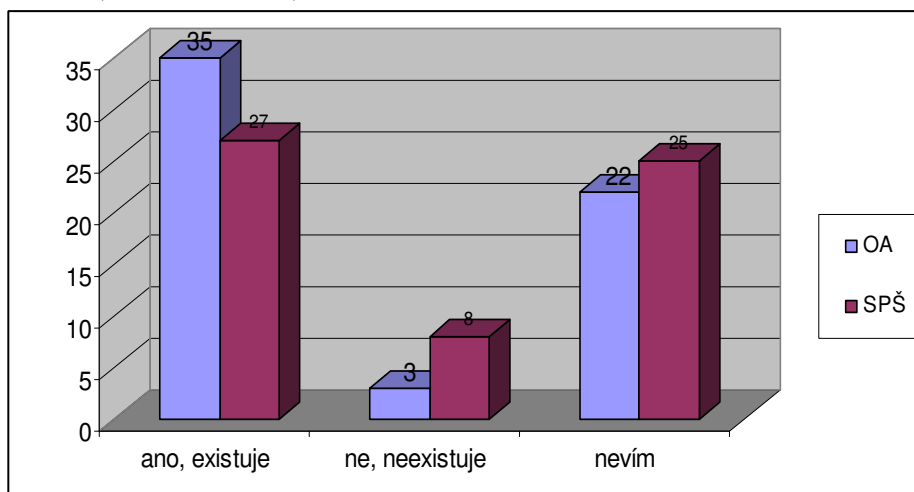
Graf č. 3: Rodina respondentů
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Otázka č. 5 – Existuje podle Tebe v České republice zákon, jenž upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi?

Tato otázka má přinést informaci o povědomí respondentů o existenci právní normy, která vztahy mezi rodiči a dětmi, tedy i jejich vzájemné povinnosti, upravuje. 35 oslovených studentek OA (tj. 58 %) označilo možnost „ano, existuje“, 3 studentky (tj. 5 %) možnost „ne, neexistuje“ a 22 studentek (tj. 37 %) označilo možnost „nevím“. Z dotázaných studentů SPŠ pak možnost „ano, existuje“ označilo 27 (tj. 45 %), možnost „ne, neexistuje“ 8 (tj. 13 %) a 25 studentů (tj. 42 %) označilo možnost „nevím“ (viz Graf č. 4).

Graf č. 4: Povědomí respondentů o existenci platné právní normy, upravující vztahy mezi rodiči a dětmi
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

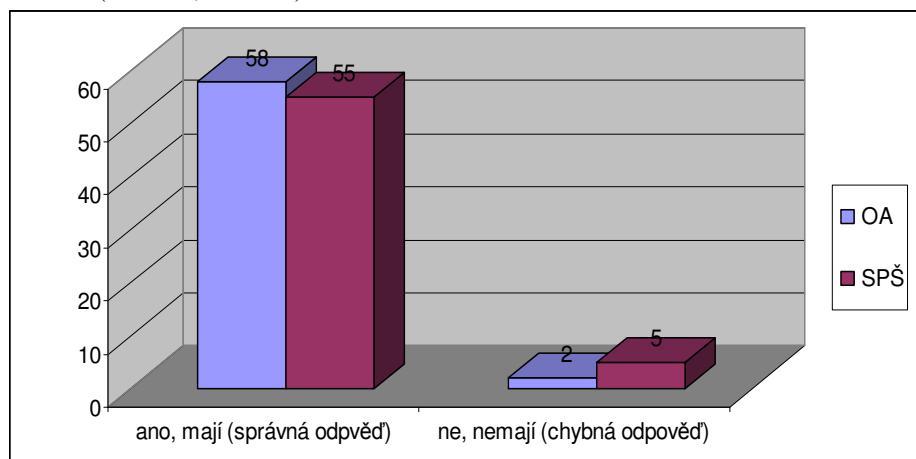

Správně tak odpovědělo 35 (tj. 58 %) studentek a 27 (tj. 45 %) studentů, chybně 25 (tj. 42 %) studentek a 33 (tj. 55 %) studentů. V případě označení možnosti „ano, existuje“ však měli respondenti uvést název této právní normy. Jedna studentka uvedla „zákon o péči“, druhá „zákon o rodičích a dětech“ a další dvě shodně uvedly „zákon o rodině“, což by byla správná odpověď do 31. 12. 2013. Z dotázaných studentů název právní normy uvedli pouze dva, a to shodně „právní úprava povinností dětí“. Ostatní respondenti ve většině případů nechali prostor pro název právní normy nevyplněný, nebo uváděli „nevím“, „neznám název“ a „nevzpomenu si“. Název platné a účinné právní normy, vztahy mezi rodiči a dětmi upravující, tak ani jeden z respondentů neuvedl. V konečném důsledku tak na tuto otázku neodpověděl správně žádný z respondentů.

Otázka č. 6 – Mají podle Tvého názoru děti ke svým rodičům nějaké povinnosti?

Tato otázka má přinést informaci, jak se respondenti k povinnostem dětí vůči rodičům obecně staví. 58 studentek OA (tj. 97 %) odpovědělo správně „ano, mají“ a 2 studentky (tj. 3 %) chybně „ne, nemají“. Z dotázaných studentů SPŠ jich 55 (tj. 92 %) označilo správně „ano, mají“ a 5 studentů (tj. 8 %) chybně „ne, nemají“ (viz Graf č. 5).

Graf č. 5: Názor respondentů na existenci povinností dítěte k rodičům
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

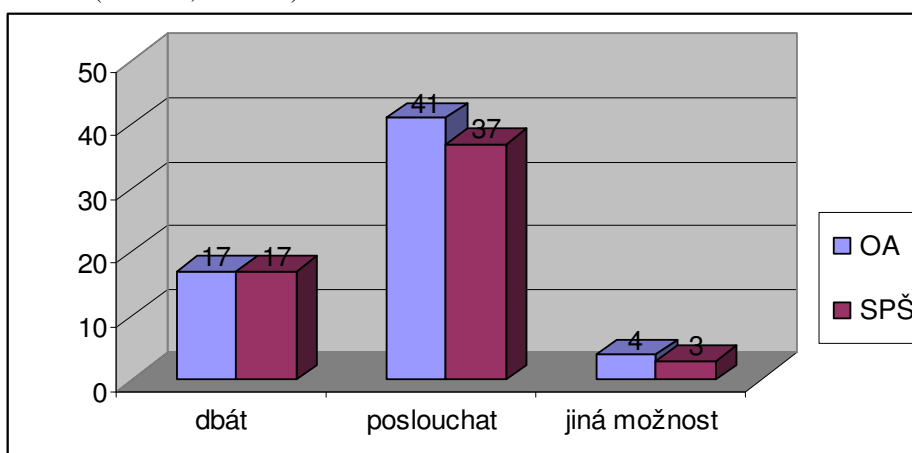
Z celkového počtu 120 respondentů tak správnou odpověď označilo 113 (tj. 94 %), chybnou 7 (tj. 6 %) dotázaných.

Otázka č. 7 – Jakou mají, dle Tvého názoru, děti ke svým rodičům ze zákona povinnost?

Tato otázka je již zaměřena na ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník⁹⁹, konkrétně na ustanovení § 857 odst. 1, v němž se uvádí, že dítě má povinnost svých rodičů dbát. 17 z dotázaných studentek OA (tj. 27 %) označilo možnost „dbát svých rodičů“, 41 studentek (tj. 67 %) možnost „poslouchat své rodiče“ a 4 studentky (tj. 6 %) označily „jiná možnost, uveď“. Jedna jako jinou možnost uvedla „pečovat o ně ve stáří“, druhá „dbát, poslouchat a respektovat“, další dvě studentky tuto jinou možnost nspecifikovaly. Z dotázaných studentů SPŠ jich shodně 17 (tj. 30 %) označilo možnost „dbát svých rodičů“, 37 (tj. 65 %) možnost „poslouchat své rodiče“ a 3 studenti (tj. 5 %) označili „jiná možnost, uveď“. Jeden student pak tuto možnost specifikoval jako „bydlet s nimi“, druhý uvedl „žádnou“ a třetí „pomáhat jim v různých situacích“ (viz Graf č. 6).

Dvě studentky a pět studentů, kteří v předchozí otázce označili možnost „ne, nemají“, správně následovalo instrukce a pokračovalo až otázkou č. 9. Jelikož však čtyři studentky označily současně dvě možnosti – „dbát svých rodičů“ a „poslouchat své rodiče“ a jeden student označil dokonce všechny tři možné odpovědi, N1 je v tomto případě rovno 62 a N2 je rovno 57.

Graf č. 6: Povědomí respondentů o povinnosti plynoucí z ustanovení § 857 odst. 1 občanského zákoníku
N = 119 (N1 = 62, N2 = 57)

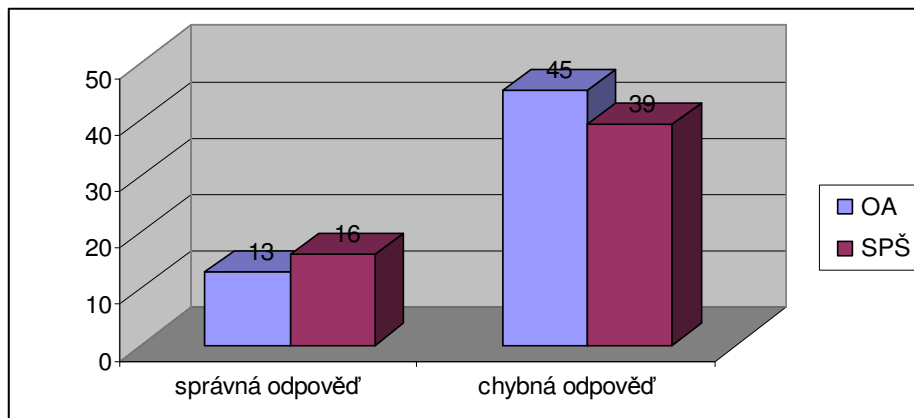

Přesto, že čtyři studentky (označily současně dvě možnosti) a jeden student (označil všechny tři možné odpovědi) označili i správnou možnost, odpověděli chybně, a to proto, že označením více možností prokázali, že správnou odpověď neznají. Správně tak

⁹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

odpovědělo 13 (tj. 22 %) studentek a 16 (tj. 29 %) studentů, chybně 45 (tj. 78 %) studentek a 39 (tj. 71 %) studentů (viz Graf č. 7). N1 se tak v tomto případě rovná 58, N2 je rovno 55.

Graf č. 7: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 7
N = 112 (N1 = 58, N2 = 55)

Celkem tak ze 112 respondentů jich 29 (tj. 26 %) označilo správnou, 84 (tj. 74 %) chybnou odpověď.

Otázka č. 8 – Jaké si myslíš, že ukládá zákon dětem povinnosti vůči rodičům, se kterými žijí v rodinné domácnosti, je-li o ně řádně pečováno?

Tato otázka je zaměřena na ustanovení § 886 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁰⁰, jenž říká, že „žije-li dítě s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a je-li o ně řádně pečováno, podílí se i ono na péči o chod domácnosti“¹⁰¹ (což obdobně platí i pro dítě svěřené do pěstounské péče). 9 z dotázaných studentek OA (tj. 15 %) označilo možnost „žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí“, 3 studentky (tj. 5 %) označily možnost „udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci“, 30 studentek (tj. 48 %) označilo možnost „podílet se podle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti“ a 20 studentek (tj. 32 %) označilo možnost „pomáhat kdykoli to některý člen rodinné domácnosti potřebuje“. 11 z dotázaných studentů SPŠ (tj. 20 %) označilo možnost „žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí“, 1 student (tj. 2 %) označil možnost „udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci“, 24 studentů (tj. 42 %) označilo možnost „podílet se podle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod

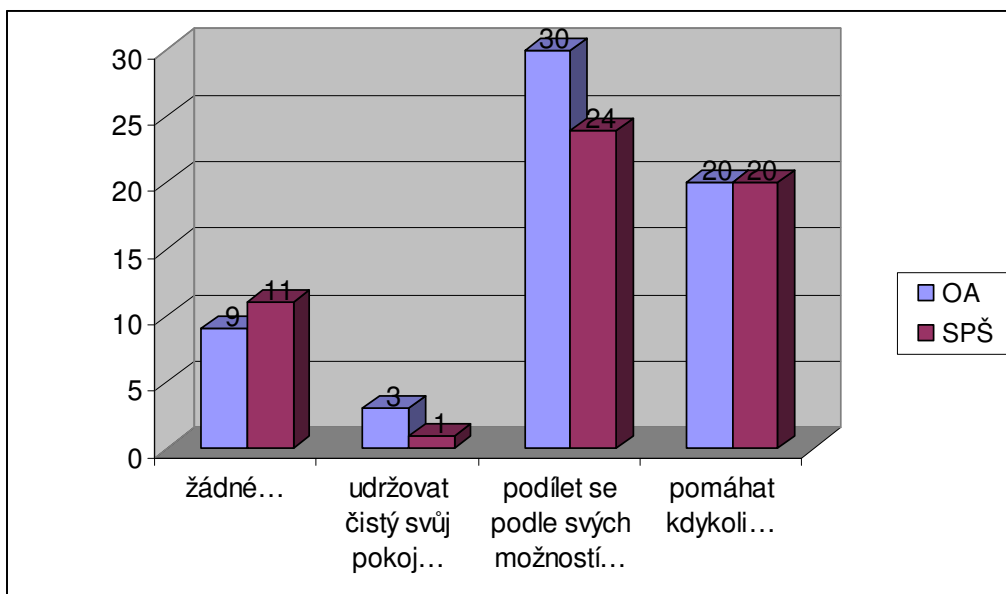
¹⁰⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

¹⁰¹ Tamtéž.

domácnosti“ a 20 studentů (tj. 36 %) označilo možnost „pomáhat kdykoli to některý člen rodinné domácnosti potřebuje“ (viz Graf č. 8).

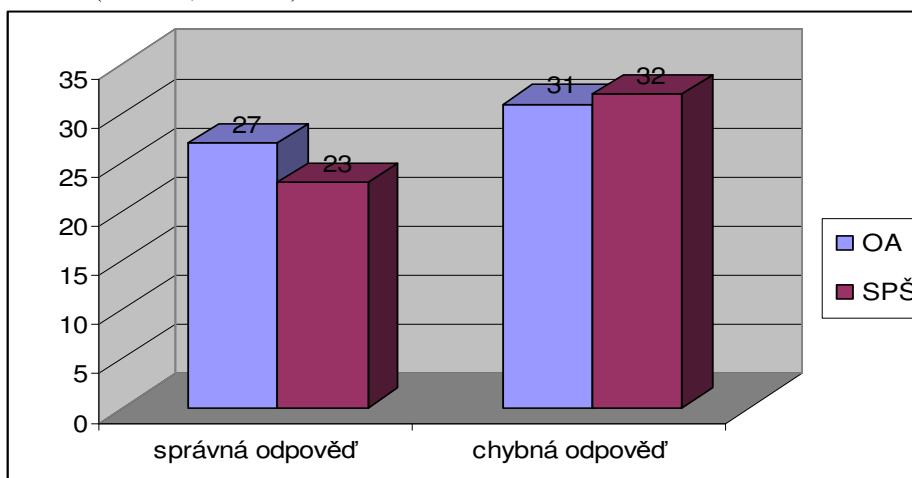
Dvě studentky a pět studentů, kteří v předchozí otázce označily možnost „ne, nemají“, správně následovalo instrukce a pokračovalo až otázkou č. 9. Jelikož však jedna studentka označila současně tři možnosti – možnost „žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí“, možnost „udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci“ a možnost „podílet se podle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti“ a další dvě studentky označily současně možnosti dvě - možnost „udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci“ s možností „podílet se podle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti“ a také jeden student označil současně možnosti dvě – možnost „podílet se podle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti“ s možností „pomáhat kdykoli to některý člen rodinné domácnosti potřebuje“, N1 se tak v tomto případě rovná 62 a N2 je rovno 56.

Graf č. 8: Povědomí respondentů o povinnostech dítěte k rodičům, se kterými žije ve společné domácnosti N = 118 (N1 = 62, N2 = 56)

Přesto, že tři studentky a jeden student, kteří označili více možností, označili i správnou možnost, odpověděli chybně, a to proto, že označením více možností prokázali, že správnou odpověď neznají. Správně tak odpovědělo 27 (tj. 47 %) studentek a 23 (tj. 42 %) studentů, chybně 31 (tj. 53 %) studentek a 32 (tj. 58 %) studentů (viz Graf č. 9). N1 je tak v tomto případě rovno 58, N2 je rovno 55.

Graf č. 9: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 8
N = 113 (N1 = 58, N2 = 55)

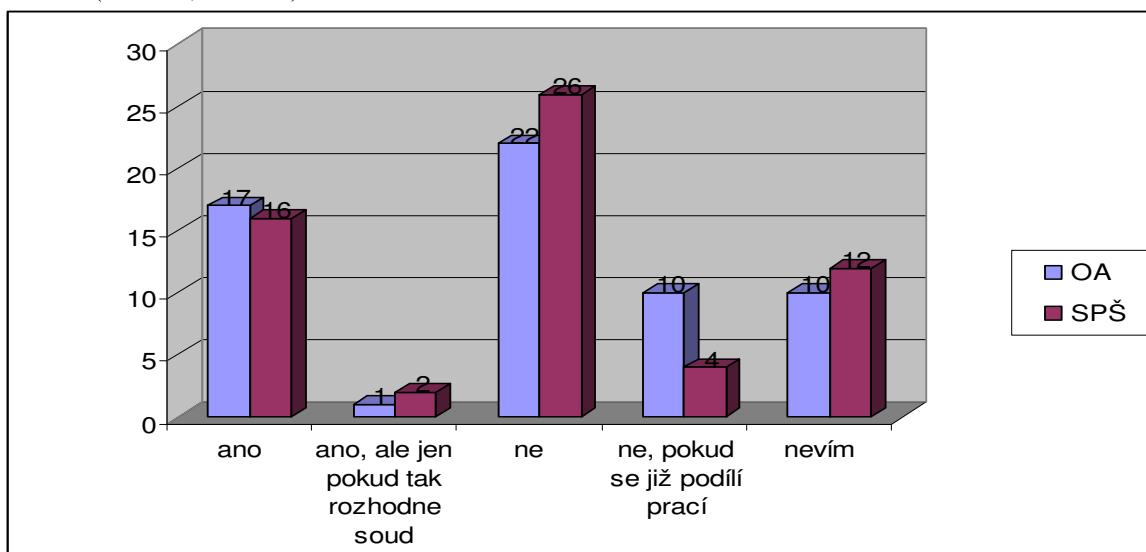
Celkem tak ze 113 respondentů 50 respondentů (tj. 44 %) označilo správnou, 63 respondentů (tj. 56 %) chybnou odpověď.

Otázka č. 9 – Podílí se, podle Tvého názoru, dítě žijící s rodiči v rodinné domácnosti na chodu domácnosti peněžitými příspěvky, pokud má vlastní příjem?

Tato otázka je zaměřena na ustanovení § 886 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁰², jenž říká, že se dítě na péči o chod rodinné domácnosti podílí vlastní prací, finančními příspěvky, pokud má vlastní příjem, nebo oběma způsoby. 17 z dotázaných studentek OA (tj. 28 %) označilo možnost „ano“, 1 studentka (tj. 2 %) označila možnost „ano, ale jen pokud tak rozhodne soud“, 22 studentek (tj. 36 %) označilo možnost „ne“, 10 studentek (tj. 17 %) označilo možnost „ne, pokud se již podílí vlastní prací“ a 10 studentek (tj. 17 %) označilo možnost „nevím“. 16 z dotázaných studentů SPŠ (tj. 27 %) označilo možnost „ano“, 2 studenti (tj. 3 %) označili možnost „ano, ale jen pokud tak rozhodne soud“, 26 studentů (tj. 43 %) označilo možnost „ne“, 4 studenti (tj. 7 %) označili možnost „ne, pokud se již podílí vlastní prací“ a 12 studentů (tj. 20 %) označilo možnost „nevím“ (viz Graf č. 10).

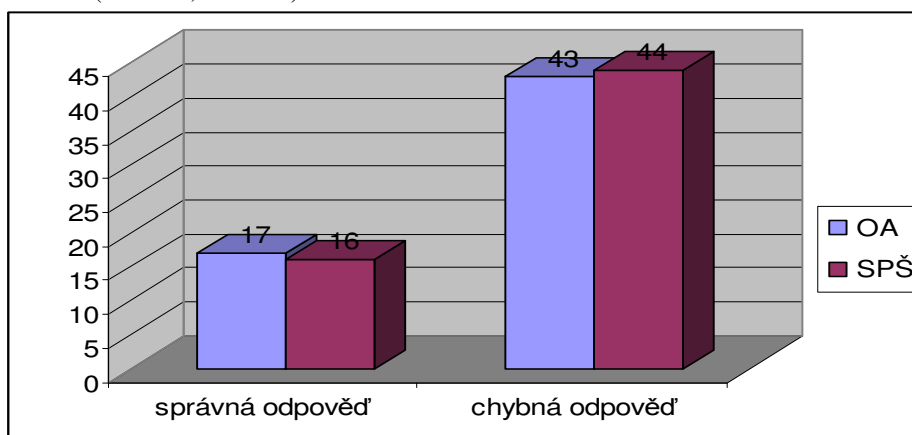
¹⁰² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

Graf č. 10: Názor respondentů na podíl dítěte na chodu rodinné domácnosti peněžitými příspěvky
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Správně tak odpovědělo 17 (tj. 28 %) studentek a 16 (tj. 27 %) studentů, chybně 43 (tj. 72 %) studentek a 44 (tj. 73 %) studentů (viz Graf č. 11).

Graf č. 11: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 9
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Celkem tak 33 respondentů (tj. 28 %) označilo správnou, 87 respondentů (tj. 72 %) chybnou odpověď.

Otázka č. 10 – Pokud má dítě příjem z vlastního majetku, mohou jej rodiče podle Tvého názoru použít k:?

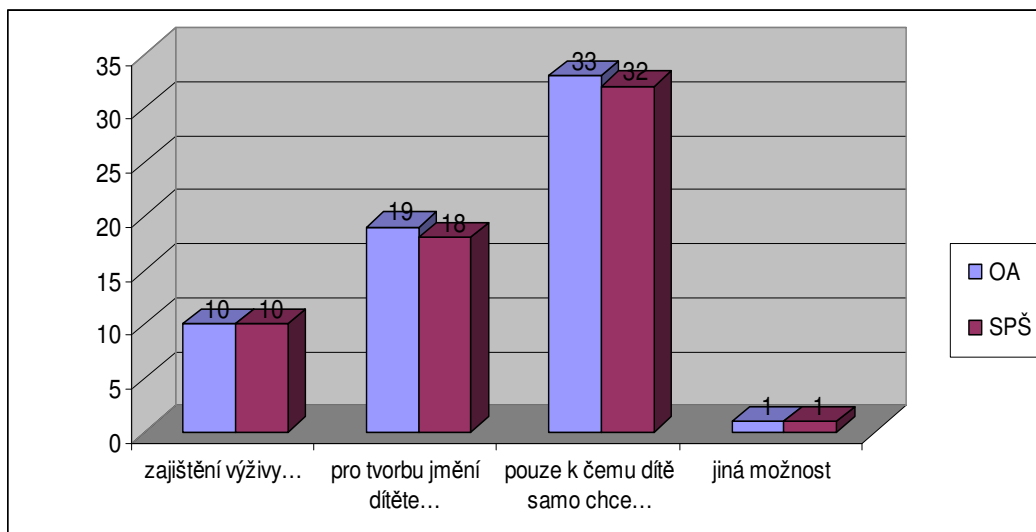
Tato otázka je zaměřena na ustanovení § 900 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁰³, kde se uvádí, že příjmy dítěte, které rodiče neužijí ke správě jeho majetku, použijí nejprve k jeho výživě a pokud je toho třeba, následně jako jeho příspěvek na výživu

¹⁰³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

rodičů a nezletilého sourozence dítěte, žijí-li s dítětem v rodinné domácnosti, pokud není z důležitých důvodů nezbytné uchovat je pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti. 10 z dotázaných studentek OA (tj. 16 %) označilo možnost „k zajištění nejprve výživy dítěte a je-li toho třeba, poté k vlastní výživě rodičů a nezletilého sourozence, pokud s dítětem žijí v rodinné domácnosti a pokud není nutno majetek zachovat pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti“, 19 studentek (tj. 30 %) označilo možnost „výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet“, 33 studentek (tj. 52 %) označilo možnost „pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít“ a 1 studentka (tj. 2 %) označila „jiná možnost, uveď“. Tuto jinou možnost pak studentka specifikovala jako „zajištění rodiny, pak na účet dítěte“. Shodně 10 z dotázaných studentů SPŠ (tj. 16 %) označilo možnost „k zajištění nejprve výživy dítěte a je-li toho třeba, poté k vlastní výživě rodičů a nezletilého sourozence, pokud s dítětem žijí v rodinné domácnosti a pokud není nutno majetek zachovat pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti“, 18 studentů (tj. 30 %) označilo možnost „výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet“, 32 studentů (tj. 52 %) označilo možnost „pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít“ a 1 student (tj. 2 %) označil „jiná možnost, uveď“ (viz Graf č. 12). Tuto jinou možnost pak specifikoval jako „nevím“.

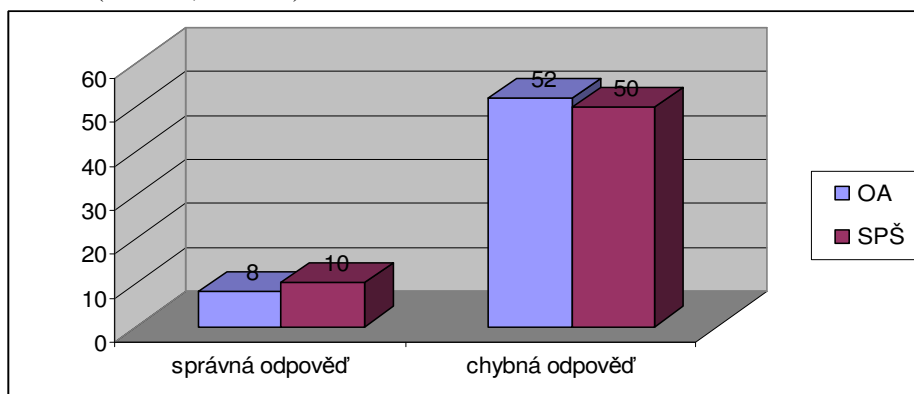
Jelikož tři studentky a jeden student označili současně dvě možnosti, N1 se tak v tomto případě rovná 63 a N2 je rovno 61. Dvě studentky označily současně možnost „k zajištění nejprve výživy dítěte a je-li toho třeba, poté k vlastní výživě rodičů a nezletilého sourozence, pokud s dítětem žijí v rodinné domácnosti a pokud není nutno majetek zachovat pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti“ s možností „pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít“, třetí studentka možnost „výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet“ s možností „pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít“. Daný studentů označil možnost „výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet“ a možnost „pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít“.

Graf č. 12: Názor respondentů, jak mohou rodiče příjem dítěte použít
N = 124 (N1 = 63, N2 = 61)

Přesto, že dvě studentky označily i správnou možnost, odpověděly chybně, a to proto, že označením více možností prokázaly, že správnou odpověď neznají. Správně tak odpovědělo 8 (tj. 13 %) studentek a 10 (tj. 17 %) studentů, chybně 52 (tj. 52 %) studentek a 50 (tj. 83 %) studentů (viz Graf č. 13).

Graf č. 13: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 10
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Celkem tak 18 respondentů (tj. 15 %) označilo správnou, 102 respondentů (tj. 85 %) chybnou odpověď.

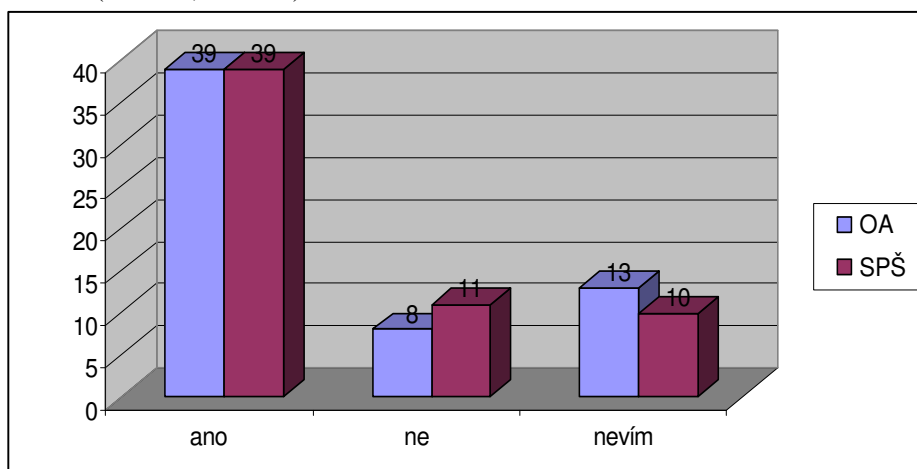
Otázka č. 11 – Myslíš si, že rodiče mají ze zákona právo usměrňovat své dítě výchovnými prostředky?

Tato otázka je zaměřena na ustanovení § 857 odst. 2, větu první, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁰⁴, jenž říká, že „dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo

¹⁰⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

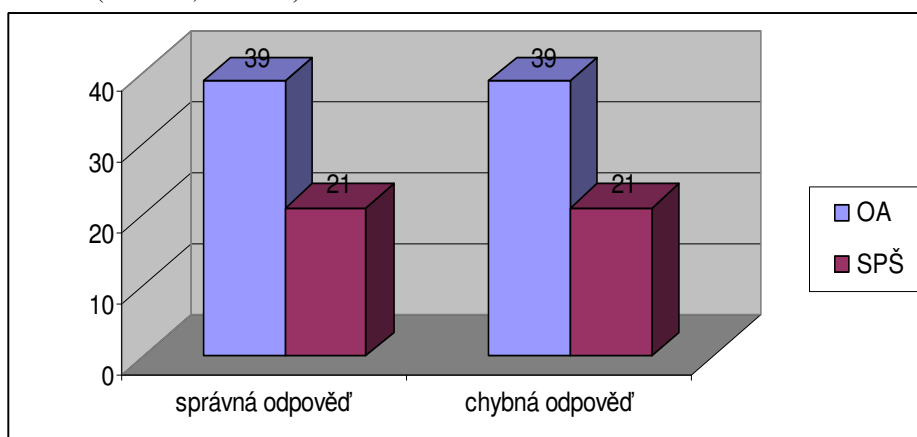
usměrňovat jej výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku“¹⁰⁵. 39 studentek (tj. 65 %) uvedlo možnost „ano“, 8 studentek (tj. 13 %) uvedlo možnost „ne“ a 13 studentek (tj. 22 %) označilo možnost „nevím“. Také 39 studentů (tj. 65 %) označilo možnost „ano“, 11 studentů (tj. 18 %) možnost „ne“ a 10 studentů (tj. 17 %) označilo možnost „nevím“ (viz Graf č. 14).

Graf č. 14: Povědomí respondentů o zákonném právu rodičů dítě výchovně usměrňovat
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Správnou odpověď tak shodně označilo 39 (tj. 65 %) studentek a 39 (tj. 65 %) studentů, chybnou 21 (tj. 35 %) studentek a 21 (tj. 35 %) studentů (viz Graf č. 15).

Graf č. 15: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 11
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

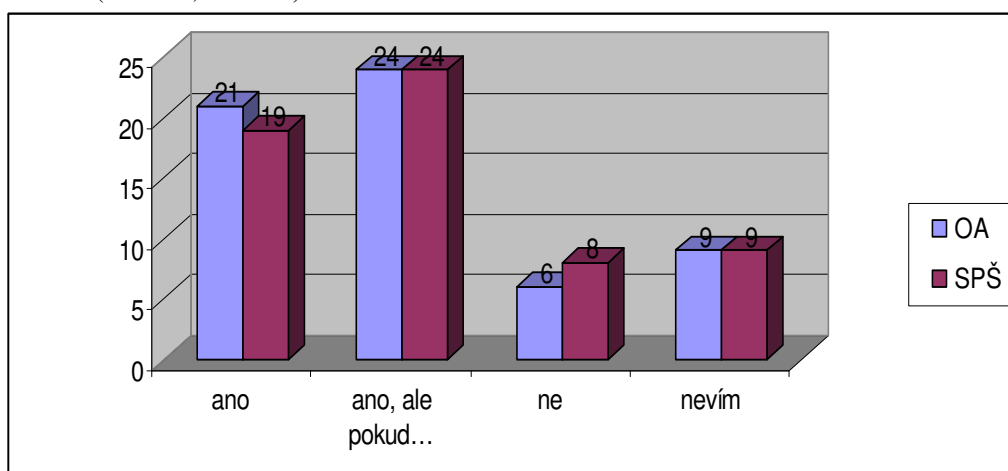
Celkem tak ze 120 respondentů 78 respondentů (tj. 65 %) označilo správnou, 42 respondentů (tj. 35 %) chybnou odpověď.

¹⁰⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

Otázka č. 12 – Je podle Tvého názoru dítě ze zákona povinno se výchovným opatřením podřídit?

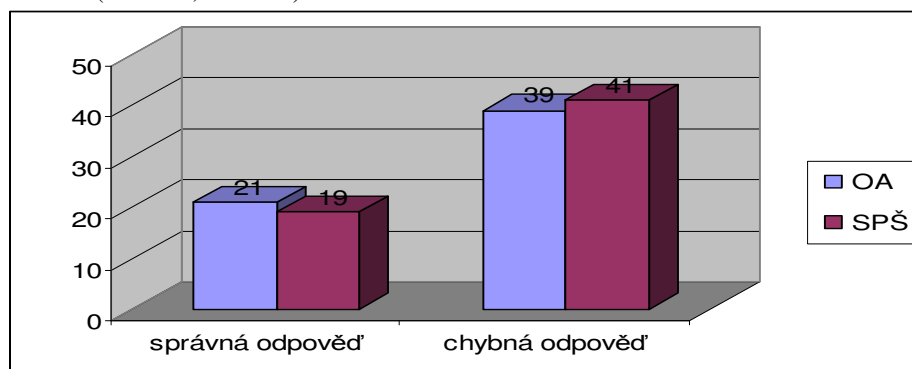
Tato otázka je zaměřena na ustanovení § 857 odst. 2, větu druhou, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁰⁶, jenž říká, že dítě je povinno se těmto výchovným opatřením podřídit. 21 studentek (tj. 35 %) označilo odpověď „ano“, 24 studentek OA (tj. 40 %) možnost „ano, ale pouze pokud dítě uzná tato opatření za oprávněná“, 6 studentek (tj. 10 %) možnost „ne“ a 9 studentek (tj. 15 %) označilo možnost „nevím“. 19 studentů SPŠ (tj. 32 %) označilo odpověď „ano“, 24 studentů (tj. 40 %) možnost „ano, ale pouze pokud dítě uzná tato opatření za oprávněná“, 8 studentů (tj. 13 %) možnost „ne“ a 9 studentů (tj. 15 %) označilo možnost „nevím“ (viz Graf č. 16).

Graf č. 16: Povědomí respondentů o zákonné povinnosti dítěte se výchovným opatřením rodičů podřídit
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Správnou odpověď tak označilo 21 (tj. 35 %) studentek a 19 (tj. 32 %) studentů, chybnou 39 (tj. 65 %) studentek a 41 (tj. 68 %) studentů (viz Graf č. 17).

Graf č. 17: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 12
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

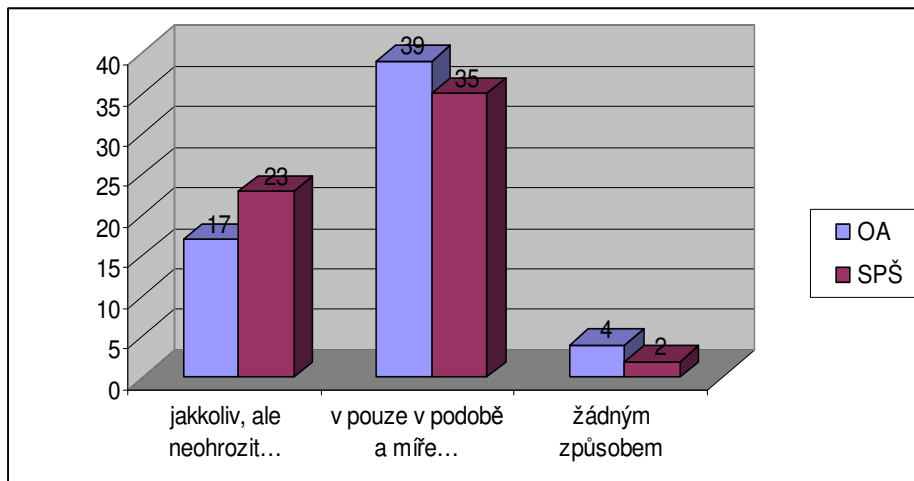
¹⁰⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

Celkem tak 40 respondentů (tj. 33 %) označilo správnou, 80 respondentů (tj. 67 %) chybnou odpověď.

Otázka č. 13 – Jakým způsobem si myslíš, že mohou rodiče výchovné prostředky ze zákona použít?

Tato otázka je zaměřena na ustanovení § 884 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁰⁷, jenž říká, že „výchovné prostředky lze rodičem použít pouze v míře a podobě, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví ani rozvoj dítěte a nedotýká se jeho lidské důstojnosti“¹⁰⁸. 17 studentek OA (tj. 28 %) označilo odpověď „jakkoliv uznají za vhodné, ale nesmí ohrozit život a zdraví dítěte“, 39 studentek (tj. 65 %) možnost „pouze v míře a podobě, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví ani rozvoj dítěte a nedotýká se jeho lidské důstojnosti“ a 4 studentky (tj. 7 %) možnost „žádným způsobem, neboť by tím byla narušena práva dítěte“. 23 studentů SPŠ (tj. 38 %) označilo odpověď „jakkoliv uznají za vhodné, ale nesmí ohrozit život a zdraví dítěte“, 35 studentů (tj. 59 %) možnost „pouze v míře a podobě, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví ani rozvoj dítěte a nedotýká se jeho lidské důstojnosti“ a 2 studenti (tj. 3 %) možnost „žádným způsobem, neboť by tím byla narušena práva dítěte“ (viz Graf č. 18).

Graf č. 18: Názor respondentů na zákonný způsob použití výchovných prostředků
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

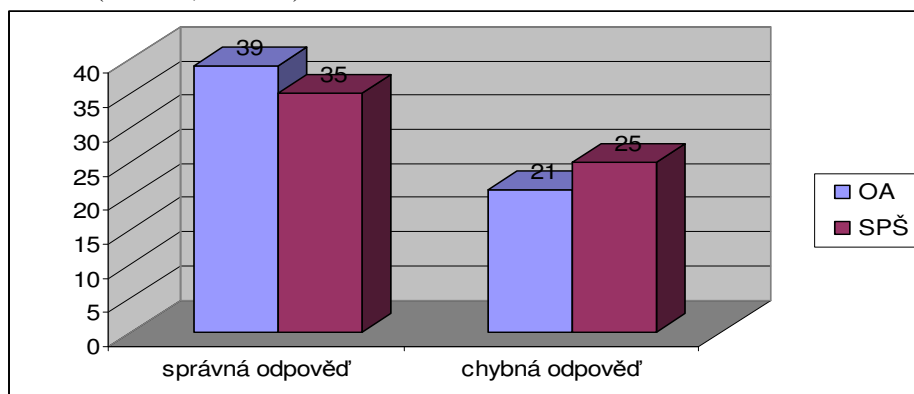

Správnou odpověď tak označilo 39 (tj. 65 %) studentek a 35 (tj. 58 %) studentů, chybnou 21 (tj. 35 %) studentek a 25 (tj. 42 %) studentů (viz Graf č. 19).

¹⁰⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.

¹⁰⁸ Tamtéž.

Graf č. 19: Znázornění správných a chybných odpovědí na otázku č. 13
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Celkem tak ze 120 respondentů jich 74 (tj. 62 %) označilo správnou, 46 respondentů (tj. 38 %) chybnou odpověď.

Vyhodnocení správných a chybných odpovědí respondentů na otázku č. 5 - 13

Tyto otázky jsou přímo i nepřímo zaměřeny na povědomí respondentů o české právní normě, povinnosti dítěte k rodičům upravující (viz Tabulka č. 1). Souhrnem tak v těchto otázkách studentky OA ve 222 případech (tj. 41 %) odpověděly správně a ve 314 případech (tj. 59 %) chybně, studenti SPŠ ve 213 případech (tj. 40 %) odpověděli správně a ve 317 případech (tj. 60 %) chybně. Celkem tak respondenti v 435 případech (tj. 41 %) označili správnou odpověď a v 631 případech (tj. 59 %) označili odpověď chybnou.

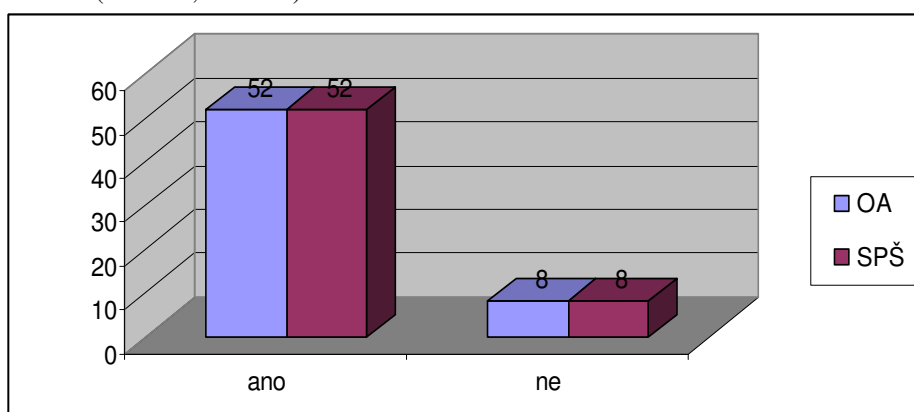
Tabulka č. 1: Správné a chybné odpovědi na otázku č. 5 - 13
N = 1.066

Otázka	Správně OA	Chybně OA	Správně SPŠ	Chybně SPŠ
otázka č. 5	0	60	0	60
otázka č. 6	58	2	55	5
otázka č. 7	13	45	16	39
otázka č. 8	27	31	23	32
otázka č. 9	17	43	16	44
otázka č. 10	8	52	10	50
otázka č. 11	39	21	39	21
otázka č. 12	21	39	19	41
otázka č. 13	39	21	35	25
celkem	222	314	213	317

Otázka č. 14 – Máš doma uloženy nějaké povinnosti, které plníš?

Tato otázka je již zaměřena na plnění uložených povinností respondenty v praxi. 52 studentek OA (tj. 87 %) uvedlo, že doma má uloženy povinnosti, které plní, 8 studentek (tj. 13 %) uvedlo, že nemá. 52 studentů SPŠ (tj. 87 %) uvedlo, že doma má uloženy povinnosti, které plní, 8 studentů (tj. 13 %) uvedlo, že nemá (viz Graf č. 21).

Graf č. 21: Poměr respondentů, kteří doma povinnosti uloženy mají a těch, kteří nemají
N = 120 (N1 = 60, N2 = 60)

Z celkového počtu 120 respondentů tak 104 (tj. 87 %) doma nějaké povinnosti, jež musí plnit má, 16 respondentů (tj. 13 %) nemá. Výsledky získaných dat z OA a dat ze SPŠ jsou tak v této otázce naprosto shodné.

Otázka č. 15 – Uveď tři Tvé nejčastější povinnosti.

Tato otázka je otázkou otevřenou, doplňující otázkou č. 14. Respondenti zde měli jmenovat tři nejčastější konkrétní povinnosti, tedy tři nejčastější způsoby jejich pomoci rodičům. Z důvodu většího množství značně různorodých odpovědí jsou tyto dále rozděleny do několika specifických oblastí, jíž se povinnosti respondentů týkají (tabulka s úplným záznamem jednotlivých odpovědí a jejich rozdělení podle specifikace do skupin je obsahem přílohy č. 4). 15 studentek a 19 studentů, tedy celkem v 34 respondentů (tj. 12 %) udalo, že k jejich nejčastějším povinnostem patří vynášení odpadků, povinnosti týkající se úklidu uvedly studentky v 60 a studenti v 57 případech, tedy celkem v 117 případech (tj. 40 %), povinnosti v kuchyni uvedly studentky v 29 a studenti v 26 případech, tedy celkem v 55 případech (tj. 19 %), 10 studentek a 11 studentů, tedy celkem 21 respondentů (tj. 7 %) má povinnost nakupovat, studentky v 7 a studenti v 5 případech, tedy celkem v 12 případech (tj. 4 %) uvedli povinnosti týkající se údržby prádla, studentky v 12 a studenti v 13 případech, tedy celkem v 25 případech (tj. 9 %) udali povinnosti

spojené s péčí o domácí zvířata, 5 studentek a 6 studentů, tedy celkem 11 respondentů (tj. 4 %) uvedlo, že často plní povinnosti v podobě práce na zahradě, 1 studentka a 1 student, tedy celkem 2 respondenti (tj. 1 %) mají povinnost pečovat o sourozence, 1 studentka a 1 student, tedy celkem 2 respondenti (tj. 1 %) uvedli jako časté povinnosti vyžadující fyzickou sílu, 4 studentky a 4 studenti, tedy celkem 8 respondentů (tj. 3 %) uvedlo různé či blíže nespecifikované povinnosti (viz Tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Skupiny druhů činností, s nimiž děti rodičům pomáhají

N = 287

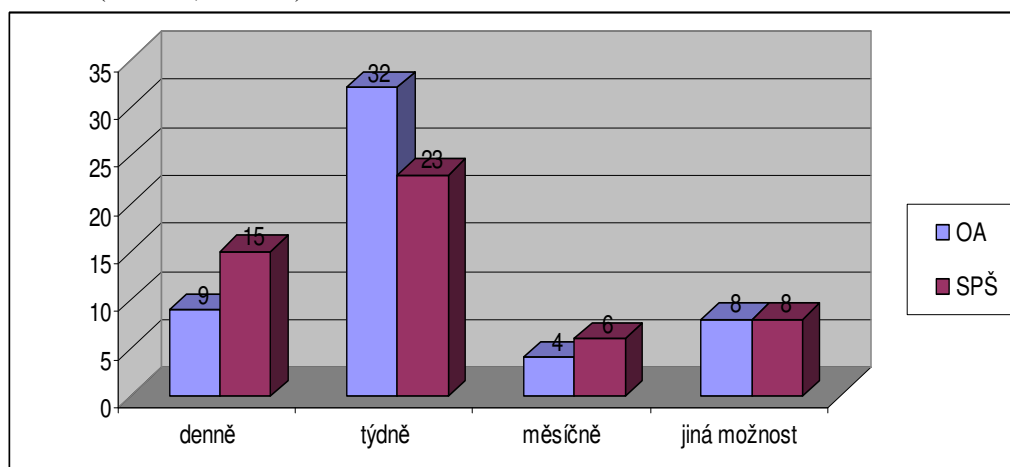
název skupiny	počet odpovědí		celkem	celkem v %
	dívky	chlapci		
Povinnost vynášet odpadky	15	19	34	12 %
Povinnost uklízet	60	57	117	40 %
Povinnosti v kuchyni	29	26	55	19 %
Povinnost nakupovat	10	11	21	7 %
Povinnost pomáhat s prádlem	7	5	12	4 %
Povinnost pečovat o domácí zvířata	12	13	25	9 %
Povinnosti na zahradě	5	6	11	4 %
Povinnost pečovat o sourozence	1	1	2	1 %
Povinnosti vyžadující fyzickou sílu	1	1	2	1 %
Různé či blíže nespecifikované povinnosti	4	4	8	3 %
celkem	144	143	287	

Otázka č. 16 – Jak často tyto povinnosti plníš?

V této otázce 9 studentek OA (tj. 17 %) označilo možnost „denně“, 32 studentek (tj. 60 %) označilo možnost „několikrát za týden“, 4 studentky (tj. 8 %) označily možnost „pouze několikrát za měsíc“ a 8 studentek (tj. 15 %) označilo jinou možnost. 15 studentů SPŠ (tj. 29 %) označilo možnost „denně“, 23 studentů (tj. 44 %) označilo možnost „několikrát za týden“, 6 studentů (tj. 12 %) označilo možnost „pouze několikrát za měsíc“ a 8 chlapců (tj. 15 %) označilo jinou možnost (viz Graf č. 22).

7 studentek a 8 studentů, jež v otázce č. 14 odpovědělo, že doma uložené povinnosti nemají, respektovali instrukce a pokračovali dále až otázkou č. 21. Protože ale jedna studentka tyto instrukce nerespektovala a odpovídala i na otázky následující, je N1 v této otázce rovno 53 a N2 se rovná 52.

Graf č. 22: Četnost respondenty plněných povinností
N = 105 (N1 = 53, N2 = 52)

Při označení odpovědi „jiná možnost“, měli respondenti tuto možnost uvést a blíže ji tak specifikovat. 1 studentka uvedla „1x za rok“, 3 studentky „když je třeba“, 2 studentky „každou povinnost jinak často“, 1 studentka uvedla „když si rodiče řeknou“ a 1 studentka přes to, že tuto možnost zaškrtnula, tuto jinou možnost již blíže nespécifikovala. Z dotázaných studentů ji 1 specifikoval jako „když je čas“, 1 student uvedl „jak je to potřeba“, 2 studenti „jak je třeba“, 1 student uvedl „psa denně, ostatní několikrát měsíčně“, 1 student „když je to nutné“, 1 student „když se mi chce“ a 1 student uvedl „něco denně i týdně“.

Cekem tak ze 105 respondentů 24 respondentů (tj. 23 %) uvedlo možnost „denně“, 55 respondentů (tj. 52 %) možnost „několikrát za týden“, 10 respondentů (tj. 10 %) možnost „pouze několikrát za měsíc“ a 16 respondentů (tj. 15 %) uvedlo jinou možnost.

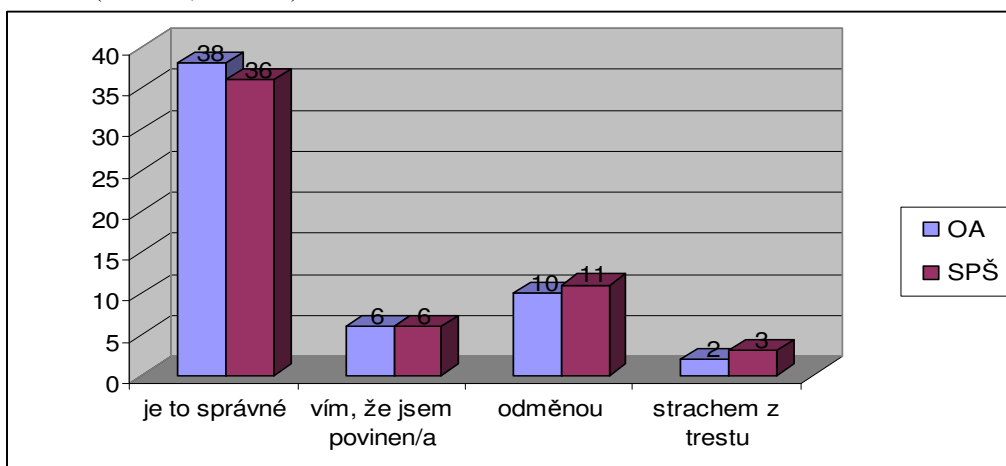
Otázka č. 17 – Čím jsi k plnění povinností, tedy k pomoci rodičům motivován/a?

V této otázce 38 studentek OA (tj. 67 %) označilo možnost „tím, že to pokládáš za správné“, 6 studentek (tj. 11 %) označilo možnost „tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a“, 10 studentek (tj. 18 %) označilo možnost „tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...“ a 2 studentky (tj. 4 %) označily možnost „obavou z trestu (zákaz něčeho, snížení kapesného...), pokud povinnosti plnit nebudeš“. 36 studentů SPŠ (tj. 64 %) označilo možnost „tím, že to pokládáš za správné“, 6 studentů (tj. 11 %) označilo možnost „tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a“, 11 studentů (tj. 20 %) označilo možnost „tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...“ a 3 studenti (tj. 5 %) označily možnost „jinou“.

označili možnost „obavou z trestu (zákaz něčeho, snížení kapesného...), pokud povinnosti plnit nebudeš“ (viz Graf č. 23).

Jelikož 3 studentky a 2 studenti v této otázce označili zároveň více možností, je N1 i N2 v tomto případě rovno 56. Jedna studentka označila zároveň možnost „tím, že to pokládáš za správné“, „tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a“ s možností „tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...“, další 2 označily současně možnost „tím, že to pokládáš za správné“ a „tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a“. Jeden student označil zároveň možnost „tím, že to pokládáš za správné“, možnost „tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a“, možnost „tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...“ a možnost „obavou z trestu (zákaz něčeho, snížení kapesného...), pokud povinnosti plnit nebudeš“, druhý označil možnost „tím, že to pokládáš za správné“ a možnost „tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a“. Všech 16 respondentů, kteří uvedli, že doma povinnosti neplní, následovalo instrukce a dále pokračovalo až otázkou č. 21.

Graf č. 23: Motivace respondentů k plnění jim doma uložených povinností
N = 112 (N1 = 56, N2 = 56)

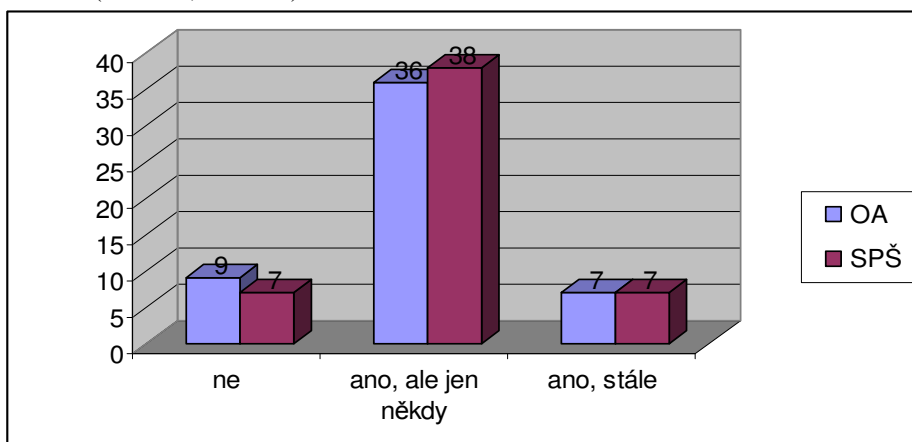

Cekem tak 74 respondentů (tj. 66 %) motivuje k pomoci to, že to pokládají za správné, 12 respondentů (tj. 11 %) motivuje vědomí toho, že tuto povinnost mají, 21 respondentů (tj. 19 %) motivuje nějaká forma odměny a 5 respondentů (tj. 4 %) je motivováno k pomoci rodičům obavou z postihu, když plnit povinnosti nebudou.

Otázka č. 18 – Musí Ti rodiče Tvé povinnosti připomínat?

V této otázce 9 studentek OA (tj. 17 %) označilo odpověď „ne, plním je sám/a od sebe“, 36 studentek (tj. 70 %) označilo možnost „ano, ale jen někdy“ a 7 studentek (tj. 13 %) označilo možnost „ano, stále“. 7 studentů SPŠ (tj. 13 %) označilo odpověď „ne, plním je sám/a od sebe“, 38 studentů (tj. 74 %) označilo možnost „ano, ale jen někdy“ a 7 studentů (tj. 13 %) označilo možnost „ano, stále“ (viz Graf č. 24).

Graf č. 24: Upomínání respondentů o plnění povinností rodiči
N = 104 (N1 = 52, N2 = 52)

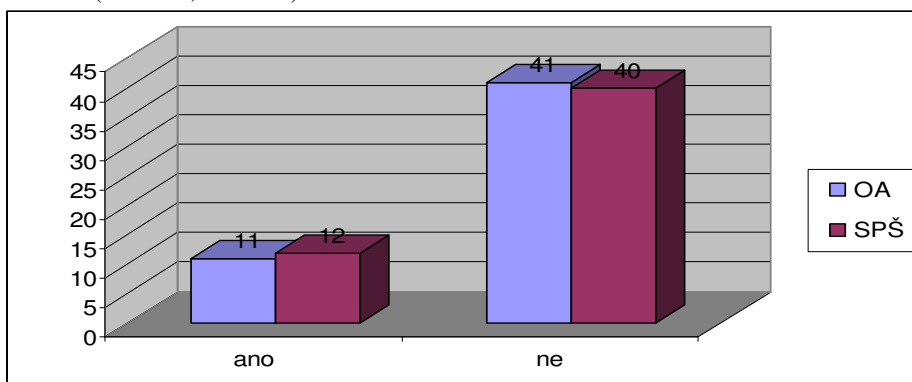

Cekem tak 16 respondentů (tj. 15 %) uvedlo, že povinnosti plní sami od sebe, 74 respondentů (tj. 72 %) uvedlo, že jim povinnosti musí občas rodiče připomínat a 14 respondentů (tj. 13 %) uvedlo, že jim jejich povinnosti musí rodiče připomínat stále.

Otázka č. 19 – Užívají Tvoji rodiče výchovná opatření, pokud své povinnosti neplníš?

V této otázce 11 studentek OA (tj. 21 %) označilo možnost „ano“ a 41 studentek (tj. 79 %) možnost „ne“. 12 studentů SPŠ (tj. 23 %) označilo možnost „ano“ a 40 studentů (tj. 77 %) označilo možnost „ne“ (viz Graf č. 25).

Graf č. 25: Poměr respondentů, u nichž rodiče užívají výchovná opatření a těch, u nich je neuvžívají
N = 104 (N1 = 52, N2 = 52)

Celkem tak 23 respondentů (tj. 22 %) odpovědělo, že jejich rodiče užívají výchovných opatření, pokud své povinnosti neplní a 81 respondentů (tj. 78 %), že výchovná opatření neužívá.

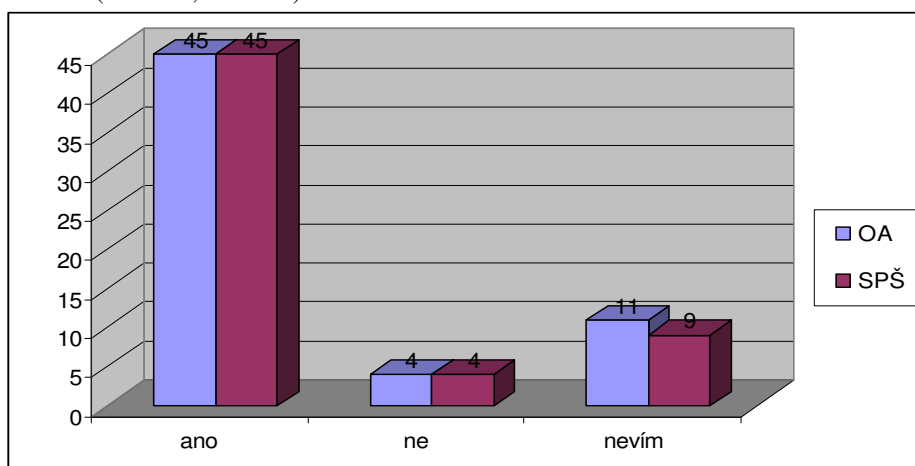
Otázka č. 20 – Pokud jsi v otázce č. 19) označil/a ano, uveď nejčastější takové výchovné opatření.

V této otázce dotázané studentky OA odpovídaly: „pokárání“, „napomenutí, pak zákaz“, „nesmím ven“, „zákaz něčeho“, „zákaz TV, chodit ven“, „máma mi schová ponožky“, „ještě více povinností“, „zákazy“, „zákaz chození ven na týden“, „týden nemohu ven s kamarády“, „zkrácení času venku“. Dotázaní studenti SPŠ odpovídali: „dostanu na holou“, „zákaz něčeho“, „dostanu vynadáno, přidají náhradní úkol“, „zvýší hlas a dají nějaký zákaz“, „nepustí mě ven“, „zvyšování hlasu a pohlavek“, „zmenšení kapesného“. 5 studentů výchovné opatření rodičů nespécifikovalo.

Otázka č. 21 – Na závěr se, prosím, trochu zamysli nad tím, jakou máš představu o výchově vlastních dětí. Budeš chtít, aby měly k Tobě povinnosti, které budou plnit?

V této otázce 45 studentek OA (tj. 75 %) označilo odpověď „ano, uveď jaké...“, 4 studentky (tj. 7 %) označily odpověď „ne“ a 11 studentek (tj. 18 %) označilo odpověď „nevím“. Také 45 studentů SPŠ (tj. 77 %) označilo odpověď „ano, uveď jaké...“, 4 studenti (tj. 7 %) označili odpověď „ne“ a 9 studentů (tj. 16 %) označilo odpověď „nevím“ (viz Graf č. 26). 2 studenti navíc, namísto výběru jedné z odpovědí, dopsali do dotazníku: „nechci děti“ a „nechci mít děti, protože jsou nadbytečná obtíž“. N1 se tak v tomto případě rovná 60, N2 je rovno 58.

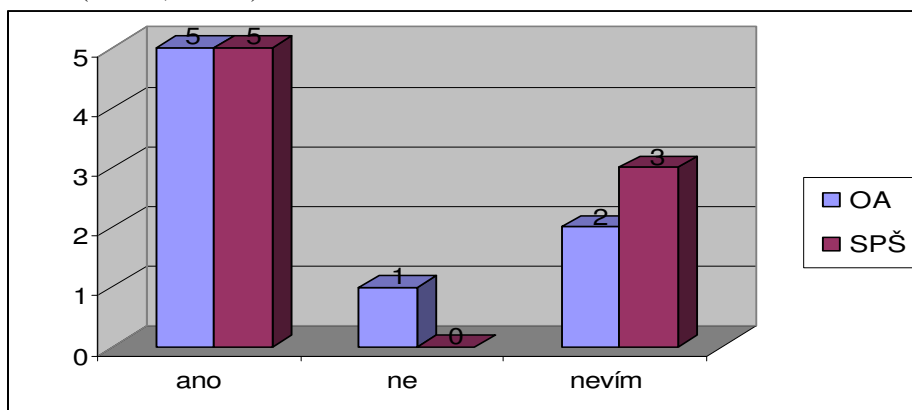
Graf č. 26: Názor respondentů, zda v budoucnosti budou mít jejich děti k nim uloženy povinnosti
N = 118 (N1 = 60, N2 = 58)

Celkově tak 90 respondentů (tj. 76 %) označilo odpověď „ano“, 8 respondentů (tj. 7 %) označilo odpověď „ne“ a 20 respondentů (tj. 17 %) označilo odpověď „nevím“.

Z dalšího vyhodnocení získaných dat plyne, že 5 studentek OA (tj. 62 %), které v otázce č. 14 uvedly, že doma povinnosti neplní, označilo odpověď „ano“, tedy jejich děti k nim naopak povinnosti plnit budou, 1 studentka (tj. 13 %) označila odpověď „ne“, tedy její děti povinnosti plnit také nebudou a 2 studentky (tj. 25 %) označily odpověď „nevím“. Z vyhodnocení dat studentů SPŠ plyne, že 5 studentů (tj. 62 %), kteří doma povinnosti neplní, označili odpověď „ano“, tedy jejich děti naopak povinnosti plnit budou, 0 studentů (tj. 0 %) označilo „ne“ a 3 studenti (tj. 38 %) označili odpověď „nevím“ (viz Graf č. 27).

Graf č. 27: Názor respondentů, jež doma povinnosti neplní, zda v budoucnosti budou mít jejich děti k nim uloženy povinnosti
N = 16 (N1 = 8, N2 = 8)

Z celkového počtu 16 respondentů, kteří v otázce č. 14 uvedli, že doma uloženy povinnosti nemají, jich 10 (tj. 63 %) označilo odpověď „ano“, tedy jejich děti doma povinnosti naopak plnit budou, 1 respondent (tj. 6 %) označil odpověď „ne“, tedy ani jeho děti nebudou mít doma uložené povinnosti a 5 respondentů (tj. 31 %) označilo odpověď „nevím“.

Při volbě odpovědi „ano“, měli respondenti doplnit, jaké konkrétní povinnosti k nim jejich děti budou, dle jejich představ, mít (viz Tabulka č. 3). 16 respondentů konkrétní povinnosti nedoplnilo, 12 respondentů uvedlo konkrétní povinnosti dvě a 3 respondenti uvedli konkrétní povinnosti tří. N se tak rovná 92.

Tabulka č. 3: Druhy činností, s nimiž respondentům jejich děti budou pomáhat.
N = 92

Počet celkem	Název činnosti	OA	SPŠ
1	mýt WC	1	
1	pomáhat postupně podle věku	1	
5	uklízet pokoj	3	2
1	mýt nádobí	1	
22	to samé, co já	11	11
19	pomáhat v domácnosti	10	9
13	poslouchat	4	9
4	uklizení, uklízet	4	
1	samostatnost	1	
1	podle dohody	1	
4	vážít si mě, respektovat	2	2
1	respektovat mě jako rodiče a brát mě jako partnera	1	
1	dodržovat pravidla	1	
7	ještě nevím, vymyslím postupem času	4	3
1	takové, jaké uznám za vhodné		1
1	vyklízet myčku		1
1	věšet prádlo		1
1	být mírumilovný		1
1	pomáhat, aby se to naučily		1
1	podle situace		1
1	sloužit mi		1
1	postarat se o mě ve stáří		1
1	uklízet po zvířeti		1
1	svěřovat se mi bez vyzvání		1
1	brát ohled - rodiče nejsou otroci		1
celkem 92		45	47

7.6 Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č. 1: Nejvýše 20 % dotázaných studentů má faktické povědomí o existenci platné právní normy, upravující povinnosti dětí k rodičům a uvede její název.

S tímto předpokladem přímo souvisela otázka č. 5 „Existuje podle Tebe v České republice zákon, jenž upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi?“. Přes to, že z celkového počtu 120 respondentů jich 62 (tj. 52 %) označilo správně odpověď „ano, existuje, napiš jeho název...“, správný název této právní normy uvedlo 0 respondentů. 38 respondentů nechalo prostor pro název právní normy prázdný, 14 respondentů uvedlo „nevím“, 2 „neznám název“, 2 „nevzpomenu si“, 1 uvedl „zákon o péči“, 1 „zákon o rodičích a dětech“, 2 shodně uvedli „zákon o rodině“ (což by byla správná odpověď do 31. 12. 2013) a 2 uvedli

„právní úprava povinností dětí“. Na tuto otázku tak v konečném důsledku správně odpovědělo 0 respondentů.

Nepřímo pak tento předpoklad souvisel také s otázkami č. 7 – 13, které byly otázkami doplňujícími, zaměřenými již na konkrétní povinnosti dítěte k rodičům, plynoucí z jednotlivých ustanovení nového občanského zákoníku. Přesto, že tyto doplňující otázky s otázkou č. 5 souvisely, neměly na vyhodnocení tohoto předpokladu přímý vliv.

Tento předpoklad se vyvrátit nepodařilo.

Předpoklad č. 2: Nejméně 80 % dotázaných studentů se domnívá, že v praxi plní povinnosti, které jim rodiče ukládají

S tímto předpokladem souvisela otázka č. 14 „Máš doma uloženy nějaké povinnosti, které plníš?“. Z celkového počtu 120 respondentů 104 (tj. 87 %) uvedlo, že doma nějaké povinnosti, které musí plnit, má, 16 respondentů (tj. 13 %) uvedlo, že nemá. Nepřímo pak tento předpoklad souvisel též s otázkami č. 15, 16, 18, 19 a 20, jež byly otázkami doplňujícími. V nich pak respondenti uváděli jednak jaké tři povinnosti nejčastěji plní, dále jak často tyto povinnosti plní, zda jim je rodiče musí připomínat, zda jejich rodiče užívají výchovná opatření, když povinnosti neplní a pokud ano, konkretizovat jaká výchovná opatření. Přesto, že tyto doplňující otázky s otázkou č. 15 souvisely, neměly na vyhodnocení tohoto předpokladu přímý vliv.

Tento předpoklad se vyvrátit nepodařilo.

Předpoklad č. 3: Nejvýše 25 % dotázaných studentů připustí, že jsou k pomoci rodičům motivováni vlastním prospěchem, tedy nějakou odměnou.

S tímto předpokladem souvisela otázka č. 17 „Čím jsi k plnění povinností, tedy k pomáhání rodičům, motivován/a?“. Z celkového počtu 112 odpovědí 74 respondentů (tj. 66 %) motivuje k pomoci to, že to pokládají za správné, 12 respondentů (tj. 11 %) motivuje vědomí toho, že tuto povinnost mají, 21 respondentů (tj. 19 %) motivuje nějaká forma odměny a 5 respondentů (tj. 4 %) je motivováno k pomoci rodičům obavou z postihu, když plnit povinnosti nebudou. Vlastní prospěch, tedy nějakou odměnu, tak jako motivaci označilo celkem 21 respondentů (tj. 19 %).

Tento předpoklad se vyvrátit nepodařilo.

Předpoklad č. 4: Nejméně 75 % dotázaných studentů bude chtít, aby k nim v budoucnosti jejich děti měly povinnosti, které budou muset plnit.

S tímto předpokladem souvisela otázka č. 21 „Na závěr se, prosím, trochu zamysli nad tím, jakou máš představu o výchově vlastních dětí. Budeš chtít, aby měly k Tobě povinnosti, které budou muset plnit?“. Z celkového počtu 118 odpovědí 90 respondentů (tj. 76 %) označilo odpověď „ano“, a to včetně deseti respondentů, kteří v otázce č. 14 uvedli, že doma uložené povinnosti, které plní, nemají.

Tento předpoklad se vyvrátit nepodařilo.

Předpoklad č. 5: Ve vyhodnocení získaných dat vybraných středních škol budou zjištěny statisticky nevýznamné rozdíly (na hladině 5 %).

Tento předpoklad souvisí s vyhodnocením správně a chybně zodpovězených otázek č. 5 – 13 a celkovým vyhodnocením otázek č. 14, 16 – 19 a otázky č. 21. Souhrnem tak v otázkách č. 5 – 13 studentky OA v 222 případech (tj. 41 %) označily správnou odpověď a v 314 případech (tj. 59 %) odpověď chybnou, studenti SPŠ v 213 případech (tj. 40 %) označili správnou odpověď a v 317 případech (tj. 60 %) odpověděli chybně. Rozdíl mezi vyhodnocením těchto dat z OA a SPŠ je tak na hladině 1 %. V otázce č. 16 je rozdíl na hladině 8 %, v otázce č. 17 na hladině 2 %, v otázce č. 18 na hladině 4 %, v otázce č. 19 na hladině 2 % a v otázce č. 21 je rozdíl vyhodnocených dat na hladině 2 %. Celkový rozdíl ve vyhodnocení dat OA a SPŠ je tak na hladině 3 %.

Tento předpoklad se vyvrátit nepodařilo.

7.7 Komparace výsledků šetření a komentáře

Distribuce dotazníku proběhla nadmíru uspokojivě. Na obou vybraných školách panovala příjemná přátelská atmosféra, studentky i studenti ochotně spolupracovali. Mnozí však neskrývali své překvapení nad existencí právní normy a konkrétních ustanovení, které jejich povinnosti k rodičům upravují. Zbylý čas do konce vyučovací hodiny byl proto v některých třídách, v součinnosti s vyučujícími, využit k věcné diskusi se studenty na dané téma.

Z vyhodnocení získaných dat pak vyplývá, že studentky i studenti dle jejich mínění povinnosti, jež jsou jim rodiči ukládány, sice plní (z celkového počtu 120 tak odpovědělo 104, tj. 87 % respondentů), ale faktické povědomí o právní normě, která dané povinnosti

upravuje, nemají. Za částečný úspěch lze alespoň považovat skutečnost, že dva respondenti uvedli jako název zákon o rodině, jenž tuto problematiku upravoval do 31. 12. 2013. Z dalšího šetření pak vyplývá, že motivaci vlastním prospěchem připustilo pouze 21, tj. 19 % respondentů, z celkového počtu 112 odpovědí. Nejvíce je, dle jejich mínění, k pomoci rodičům motivuje skutečnost, že to pokládají za správné. Tuto možnost označilo 74 respondentů, tedy 66 % z celkového množství 112 odpovědí. Jejich morální náhled této problematiky lze brát veskrze pozitivně, pochopení podloženosti požadavků rodičů na jejich součinnost s běžným chodem domácnosti by však jejich postoj jistě upevnilo.

Z dalšího vyhodnocení výsledků šetření pak bylo zjištěno, že z celkového počtu 118 respondentů, kteří uvedli, že sami doma uloženy povinnosti mají, jich 90 (tj. 76 %) bude chtít, aby jejich děti také povinnosti uloženy měly a plnily. Zajímavá je pak skutečnost, že tento názor sdílí také všech 10 respondentů, jež doma povinnosti uloženy nemají a neplní.

Komparace výsledků šetření dále prokázala, že ve vyhodnocení získaných dat obou vybraných středních škol nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly (na hranici 5 %). Z dalšího porovnání výsledků pak vyplývá, že genderová příslušnost respondentů výsledky šetření také neovlivnila. Stejně tak jejich věk, místo, kde žijí, ani vnitřní uspořádání jejich rodin – ani v těchto případech nebyly ve výsledcích šetření zjištěny statisticky významné rozdíly (opět na hranici 5 %).

Dále byla komparací výsledků šetření zjištěna souvislost výběru odpovědí respondentů na otázku č. 6 a 8. Z celkového počtu 113 respondentů, kteří označili v otázce č. 6 možnost, že děti k rodičům povinnosti mají, jich pouze 21 v otázce č. 8, zaměřené na konkretizaci těchto povinností, označili možnost „žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí“. Další souvislost byla zjištěna u výběru odpovědí respondentů na otázku č. 8 a 9. Z 21 respondentů, kteří v otázce č. 8 uvedli, že zákon dětem žádné povinnosti neukládá, jich 11 v následující otázce uvedlo, že se dítě žijící s rodiči v rodinné domácnosti, má-li vlastní příjem, na jejím chodu nepodílí ani peněžitými příspěvky.

V neposlední řadě pak komparace výsledků šetření ukázala souvislost volby odpovědí u otázek č. 11 a 12. Pouze 4 z celkového počtu 77 respondentů, kteří v otázce č. 11 označili možnost, že rodiče mají zákonné právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, označili v otázce č. 12 možnost, že se dle jejich názoru dítě nemusí těmto výchovným opatřením podřídit, a naopak, 3 z celkového počtu 19 respondentů, kteří označili v otázce

č. 11 možnost, že rodiče právo usměrňovat své dítě nemají, označili v otázce č. 12 možnost, že dítě je povinno se těmto výchovným opatřením podřídit.

Další souvislosti mezi zvolenými možnostmi odpovědí na jednotlivé otázky komparace výsledků neprokázala. To může být zapříčiněno jednak, daným šetřením prokázanou, neznalostí právní normy a tudíž absencí orientace studentek a studentů v dané problematice a pak také jejich jisté rutině při psaní testů s uzavřenými výběrovými otázkami, kdy, i když správnou odpověď neznají, snaží se správnou odpověď alespoň odhadnout.

Z následné analýzy výsledků pak dále vyplývá, že oproti šetření, uskutečněného na menším vzorku šedesáti respondentů v rámci bakalářské práce autora¹⁰⁹, odpovídali respondenti vždy zodpovědně a seriózně. Uspokojivá je také skutečnost, že z celkového počtu 104 odpovědí 74 respondentů (tj. 72 %) neváhalo sebekriticky přiznat, že jim povinnosti doma musí rodiče někdy připomenout a 14 respondentů (tj. 13 %) dokonce uvedlo, že jim je rodiče musí připomínat stále. Zajímavým zjištěním jsou odpovědi dvou respondentů (chlapců), jež doma dle zjištěných dat sami povinnosti plní, následně v otázce č. 21 - zda v budoucnosti jejich děti budou mít povinnosti uloženy, uvedli, že nechtějí mít děti (jeden z respondentů dokonce s dovětkem, protože jsou nadbytečnou přítěží!). Soudě podle toho, že dle uvedených údajů v identifikační části dotazníku, jeden z nich žije v úplné rodině a druhý s jedním rodičem a jeho partnerem, nelze příliš usuzovat na problematiku či narušené domácí prostředí těchto respondentů. Spíše tento jejich postoj může ukazovat na jejich jistou vnitřní nevyzrálou, která v nelehkém období adolescence nebývá až tak neobvyklým jevem.

Celkově pak lze konstatovat, že přes to, že se oslovené studentky a studenti v dané problematice neorientují a platnou právní normu, která upravuje povinnosti dětí k rodičům, neznají, stavěli se k tomuto tématu otevřeně nejen při vyplňování dotazníků, ale také se aktivně a se zájmem po jeho vyplnění zapojovali do diskuse na dané téma. Tento jejich veskrze pozitivní přístup a zájem lze pak využít při jejich vzdělávání v daném směru.

¹⁰⁹ Kučerová, Alena. Povědomí studentů vybrané střední školy o povinnostech dětí plynoucích ze zákona o rodině a jejich plnění v praxi: bakalářská práce. Praha: UK v Praze, Fakulta pedagogická, 2013. 59 s., 3 příl.

8 Návrh výuky a jeho zařazení do ŠVP vybraných středních škol

8.1 Návrh výuky

Škola: Střední průmyslová škola na Proseku / Obchodní akademie Praha 1

Cílová skupina žáků:

- věková kategorie: 16 – 18
- počet žáků ve třídách: min. 24 – max. 32

Vzdělávací program: Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání; vzdělávací oblast Člověk a společnost

Vyučovací předmět: Občanská nauka

Název tématického celku: Člověk a právo (SPŠ) / Člověk jako občan (OA)

Název hodiny: Práva a povinnosti dítěte

Vstupní požadavky na žáka (prekoncepty): přiměřeně uplatňuje svá práva a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod

Obecný cíl: právní rámec práv a povinností dítěte

Konkrétní cíle: žák jmenuje hlavní mezinárodní dokumenty zajišťující ochranu dětských práv v historii a dnes, vysvětlí právní rámec ochrany práv dítěte na úrovni státu a jmenuje subjekty, které se na ní podílejí, prezentuje schopnost orientovat se ve vzájemných povinnostech dětí a rodičů a komunikuje o nich

Klíčové kompetence: komunikativní, občanské, sociální a personální, k učení

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Učebnice, učební texty, pomůcky: připravená PPT prezentace (viz příloha č. 5)

Technické vybavení: PC, data projektor a promítací plátno nebo interaktivní tabule

Vyučovací metody a formy: slovní - výklad, řízená diskuse, brainstorming

Časová dotace (vyuč. hodin): 45 min (1 vyuč. hodina)

Předpokládaná časová náročnost jednotlivých fází výuky:

- zahájení hodiny a administrativa – 5 minut
- aktivizace žáků – 5 minut
- výklad látky – 20 minut
- řízená diskuse / brainstorming k probíranému tématu – 10 minut
- shrnutí látky, evaluace, závěr hodiny – 5 minut

Postup:

- pozdrav, kontrola docházky, zápis do třídní knihy, sdělení téma a cíle hodiny
- motivační úvod formou řízené diskuse nad obrázky snímku č. 2 PPT
- výklad s podporou PPT (snímky č. 3 – 7), žáci si průběžně zapisují
- na závěr snímku č. 7 PPT brainstorming na téma „blaho dítěte“
- pokračování výkladu s podporou PPT (snímky č. 8 – 16), žáci si průběžně zapisují
- závěr výkladu (snímky č. 17 – 19) doplněn řízenou diskusí o výkladu ustanovení daných paragrafů (jednotlivé příklady povinností dítěte a užití výchovných prostředků a omezení...), žáci si průběžně zapisují
- shrnutí učiva, společná evaluace – hodnocení aktivity v hodině, co nového se studenti dozvěděli, jak je téma zaujalo, co je překvapilo, co se jim nejvíce líbilo..., rozloučení

Posouzení, jak úspěšně žáci zvládli naplnit cíle této připravené vyučovací hodiny, by mělo být založeno na hodnocení práce žáků v hodině a na pětiminutovém testu (viz příloha č. 6). Ten je určen na začátek další hodiny Občanské nauky tak, aby časově ani organizačně příliš tuto hodinu již nenarušoval. Jelikož se tento test skládá z jedenácti konkrétních odpovědí, nabízí se pak hodnotit jej pomocí bodového klíče: získání 11 a 10 bodů - výborně, 9 a 8 bodů - chvalitebně, 7 a 6 bodů - dobře, 5 a 4 body - dostatečně a získání 3 - 0 bodů - nedostatečně.

8.2 Zařazení návrhu výuky do ŠVP vybraných škol

Dle struktury Rozpisu učiva střední průmyslové školy je návrh projektu výuky vypracován v rámci rozšíření učiva o právech dítěte, jako „Práva a povinnosti dítěte“, jež je zde v ŠVP začleněno do Rozpisu učiva a výsledků vzdělávání pro 2. ročník, v Občansko - naukové části v učivu Člověk jako občan ve státě s patnáctihodinovou dotací. Dřívější zařazení této problematiky do výuky není prakticky proveditelné, protože výuka Občansko - naukové části je zde dle učebních plánů realizována jen ve 2. a 3. ročnících.¹¹⁰

V obchodní akademii je zařazení návrhu projektu výuky poněkud problematičtější. Problematika práva obecně je zde v Občansko – naukové části dotčena pouze všeobecně v učivu pro 3. ročníky v učivu Člověk jako občan ve státě¹¹¹. Navíc je (nejen toto) učivo

¹¹⁰ Střední průmyslová škola na Proseku. [2014-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.sps-prosek.cz/pro-studenty/ke-stazeni-ucebni-planu/>.

¹¹¹ Obchodní akademie. [2014-09-21]. Dostupné z WWW: <http://www.oadusni.cz/plan.php?s=el>.

rozpracováno pouze v teoretické rovině, bez jakékoli provázanosti s běžným životem. Vyučována je tak zde politologie, jež však žáky žádným způsobem pro běžnou životní praxi nepřipraví. Přesto nelze navrhnout jinak, než zařadit vypracovaný návrh projektu výuky právě do učiva Člověk jako občan ve státě pro 3. ročník. Celý Rozpis učiva by pak měl být zaměřen více na provázanost s běžným životem a konkrétní učivo rozpracováno více do hloubky, jako je tomu na vybrané střední průmyslové škole.

Závěrem pak lze konstatovat, že, ačkoli přínos výuky této problematiky na úrovni středních škol je nezpochybnitelný, vhodnějším a efektivnějším se, jak je již s oporou rešerše odborné literatury zmíněno výše, jeví zařazení tohoto učiva již do některého ročníku druhého stupně základní školy a jeho podrobnější rozpracování pak do učiva škol středních, jako jisté nástavby.

9 Závěr

Předložená práce se zabývala problematikou povědomí dospívajících studentek a studentů o povinnostech, plynoucích jim z nového občanského zákoníku a jejich přístupem k těmto povinnostem. Hlavním cílem předložené práce bylo s pomocí analýzy znění jednotlivých ustanovení právní úpravy povinností dítěte v novém občanském zákoníku a prostřednictvím písemnou formou uskutečněného dotazníkového šetření zjistit, zda studentky a studenti vybraných středních škol mají faktické povědomí o konkrétních povinnostech dítěte k rodičům, které jim nový občanský zákoník (v hlavě II díl 2 oddíl 3 Rodiče a dítě) ukládá. Dílčími cíli pak bylo zjistit, jak tyto povinnosti, dle jejich názoru, plní v praxi a získaná data z obou vybraných středních škol porovnat, dále pak předložit konkrétní koncept výuky této problematiky a navrhnout jeho zapracování do školních vzdělávacích programů těchto škol.

Práce je, mimo formálních náležitostí, rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V části teoretické, jako úvod do dané problematiky, předkládá řešerši dostupné odborné literatury, vztahující se k tomuto tématu. Sleduje historický vývoj vnímání dítěte a dětského věku společností předkládajíc, jak se postupně společenský statut dítěte zvyšoval a současně se snižovala míra povinností, dítěti v té které době ukládaných. Věnuje se výchově dítěte, s důrazem na skutečnost, že toto cílené záměrné působení na rozvoj jeho osobnosti stojí vždy na historické tradici dané společnosti a je ovlivněno její kulturou, sociálně – politickým uspořádáním i její ekonomickou úrovní. Následně se pak věnuje problematice období dospívání, kdy díky přeměně osobnosti dítěte na cestě k dospělosti, dochází ke změně jeho postoje, a to nejen k autoritě dospělých, ale také k vrstevníkům a k sobě samému. Dospívající se tak stává kritickým a přecitlivělým, bývá náladový, vztahovačný a často se jen velmi obtížně podřizuje autoritám. V neposlední řadě je pak tato teoretická část zaměřena na uspořádání českého rodinného práva, kdy předkládá analýzu současné právní úpravy povinností dítěte k rodičům, obsažených v jednotlivých ustanoveních zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zejména v ustanoveních § č. 857, 883, 884, 886 a § 915. Závěr teoretické části je zaměřen na zjištění, zda vůbec, popřípadě jakým způsobem, je výše zmíněná právní úprava povinností dítěte k rodičům zapracována do školních vzdělávacích programů vybraných středních škol, na kterých dotazníkové šetření proběhlo.

Praktická část práce se zaměřuje již na výzkumné šetření, provedené formou empirického šetření metodou kvantitativní, prostřednictvím dotazníkového šetření, uskutečněného písemnou formou. Jsou zde předloženy vymezené cíle zkoumání a stanovené předpoklady, charakterizována metodika, organizace výzkumu a struktura dotazníku, pomocí kterého byla data získána a představen zkoumaný vzorek sto dvaceti šestnácti – osmnáctiletých studentek a studentů, navštěvujících druhé ročníky vybrané obchodní akademie a střední průmyslové školy v Praze. Dále pak praktická část předkládá získaná data, pro přehlednost uspořádaná také do grafů a tabulek, doplněná procentuálními údaji a slovním komentářem. Následně jsou pak předložena zjištěná data porovnána s předpoklady s konstatováním, že se všechny v úvodu stanovené předpoklady nepodařilo vyvrátit. Na základě toho pak lze konstatovat, že i když studentky a studenti nemají prakticky žádnou povědomost o platné české právní úpravě povinností dítěte k rodičům, povinnosti, jež jim z této právní úpravy plynou, dle jejich mínění, v praxi plní. Nejvíce je k tomu motivuje to, že to považují za „správné“, nejméně pak obava z postihu, při neplnění povinností. 76 % respondentů má také představu, že jejich děti v budoucnosti budou mít uloženy povinnosti, které budou plnit, a to překvapivě včetně deseti respondentů, kteří uvedli, že sami žádné povinnosti uložené nemají a neplní. Komparace výsledků šetření obou vybraných škol dále prokázala, že mezi nimi nebyly, na hladině 5 %, zaznamenány statisticky významné rozdíly. Dále je věnován prostor komparaci výsledků šetření s komentáři a ohodnocen průběh šetření jako nadměru uspokojivý. Závěr praktické části přináší koncept výuky problematiky povinností dítěte a jejich zákonného rámce, jako rozšíření učiva o právech dítěte, a návrh jeho zapracování do školních vzdělávacích programů vybraných středních škol, na kterých výzkumné šetření proběhlo.

Cíle předložené práce se podařilo naplnit a připravený projekt výuky lze využít pro včasější edukaci studentek a studentů tak, aby získali vhled do této problematiky a orientovali se v ní. To pak jistě rodičům, zákonným zástupcům, ale také pedagogům a ostatním dospělým, kteří s dospívajícími dětmi pracují, do jisté míry usnadní ukládání povinností a následné domáhání se jejich plnění.

10 Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura:

1. Doležalová, Olga a kol. Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích. Vyd. 1. Praha: VÚP v Praze, 2007. 140 s. ISBN 978-80-87000-13-7.
2. Dunovský, Jiří a kol. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
3. Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
4. Helus, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 978-80-7367-628-5.
5. Hrušáková, Milana a Králíčková, Zdeňka. České rodinné právo. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2006, ©1998. 398 s. Edice učebnic PrF; č. 376. ISBN 80-7239-192-5.
6. Jůva, Vladimír a Jůva, Vladimír. Úvod do pedagogiky. Vyd. 4., dopl. Brno: Paido, 1999. 110 s. ISBN 80-85931-78-8.
7. Kučerová, Alena. Povědomí studentů vybrané střední školy o povinnostech dětí plynoucích ze zákona o rodině a jejich plnění v praxi: bakalářská práce. Praha: UK v Praze, Fakulta pedagogická, 2013. 59 s., 3 příl.
8. Lenderová, Milena a Rýdl, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. 376 s. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9.
9. Matoušek, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. Studijní texty; sv. 3. ISBN 80-86429-19-9.
10. Možný, Ivo. Rodina a společnost. Vyd. 2., upravené. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
11. Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 1, s. 1 – 7. ISSN 1212- 866X.
12. Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (2.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 2, s. 1 – 6. ISSN 1212- 866X.
13. Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (2.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 3, s. 1 – 8. ISSN 1212- 866X.
14. Novotná, V. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.). Právo a rodina. 2014, roč. 16. č. 4, s. 1 – 5. ISSN 1212- 866X.
15. Pelikán, Jiří. Hledání těžiště výchovy. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 175 s. ISBN 978-80-246-1265-2.
16. Plecítý, Vladimír a kol. Základy rodinného práva. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.
17. Průcha, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.

18. Reichel, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
19. Špeciánová, Šárka. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
20. Taxová, J. Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 273 s. Knižnice psychologické literatury. ISBN 14-426-87.
21. Vágnerová, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
22. Vašutová, Maria a Panáček, Michal. Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence. Vyd. 1. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, 137 s. ISBN 978-80-7464-125-1.
23. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném a účinném znění.
24. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
25. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění.
26. Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, v platném znění.
27. Zákon č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, v platném a účinném znění.
28. Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, v platném a účinném znění.
29. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném a účinném znění.
30. Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, v platném a účinném znění.

Internetové zdroje:

1. Obchodní akademie. [2014-09-21]. Dostupné z WWW: <http://www.oadusni.cz/>.
2. Střední průmyslová škola na Proseku. [2014-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.sps-prosek.cz/>.

11 Seznam příloh

Příloha 1 - Vzor dotazníku

Příloha 2 - Ukázka vyplněného dotazníku – OA

Příloha 3 - Ukázka vyplněného dotazníku - SPŠ

Příloha 4 - Rozdělení činností, s nimiž studenti rodičům pomáhají, na skupiny

Příloha 5 - Powerpointová prezentace k výuce „Práva a povinnosti dítěte“

Příloha 6 - Evaluační test učiva „Práva a povinnosti dítěte“

Příloha 1 - Vzor dotazníku

DOTAZNÍK

Vážené studentky, vážení studenti, žádám Vás o vyplnění tohoto dotazníku, jenž se týká Vaší znalosti české právní úpravy povinností dětí k rodičům a toho, jak tyto povinnosti dle Vašeho mínění v praxi plníte. Data, jež budou prostřednictvím dotazníku získána, budou využita výhradně ke zpracování mé diplomové práce, obor pedagogika. Dotazník je naprosto anonymní, neváhejte proto odpovídat upřímně a pravdivě. Děkuji.

Alena Kučerová
alena.avorecuk@seznam.cz

Vyber a označ, prosím, vždy pouze jednu variantu:

- 1) **Jsi:**
 - žena
 - muž

- 2) **Tvůj věk je:**
 - 16 let
 - 17 let
 - 18 a více let

- 3) **Tvé bydliště je:**
 - ve městě
 - na venkově

- 4) **Žiješ:**
 - v úplné rodině s oběma rodiči
 - jen s jedním rodičem
 - ve střídavé péči rodičů
 - s jedním rodičem a jeho partnerem
 - jiná možnost, uveď

- 5) **Existuje podle Tebe v České republice zákon, jenž upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi?**
 - ano, existuje, napiš jeho název
 - ne, neexistuje
 - nevím

- 6) **Mají podle Tvého názoru děti ke svým rodičům nějaké povinnosti?**
 - ano, mají
 - ne, nemají

Pokud jsi v otázce č. 6) odpověděl/a „ne, nemají“, pokračuj, prosím, až otázkou č. 9)

- 7) **Jakou mají, dle tvého názoru, děti ke svým rodičům ze zákona povinnost?**
 - dbát svých rodičů
 - poslouchat své rodiče
 - jiná možnost, uveď

8) Jaké si myslíš, že ukládá zákon dětem povinnosti vůči rodičům, se kterými žijí v rodinné domácnosti, je-li o ně řádně pečováno?

- žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí
- udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci
- podílet se dle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti
- pomáhat kdykoli to některý člen rodinné domácnosti potřebuje

9) Podílí se, podle Tvého názoru, dítě žijící s rodiči v rodinné domácnosti na chodu domácnosti peněžitými příspěvky, pokud má vlastní příjem?

- ano
- ano, ale jen pokud tak rozhodne soud
- ne
- ne, pokud se již podílí vlastní prací
- nevím

10) Pokud má dítě příjem z vlastního majetku, mohou jej rodiče podle tvého názoru použít k:

- zajištění nejprve výživy dítěte a je-li toho třeba, poté k vlastní výživě rodičů a nezletilého sourozence dítěte, pokud s dítětem žijí v rodinné domácnosti a pokud není nutno majetek zachovat pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti
- výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet
- pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít
- jiná možnost, uveď

11) Myslíš si, že rodiče mají ze zákona právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, včetně omezení?

- ano
- ne
- nevím

12) Je podle Tvého názoru dítě ze zákona povinno se výchovným opatřením podřídit?

- ano
- ano, ale pouze pokud dítě uzná tato opatření za oprávněná
- ne
- nevím

13) Jakým způsobem si myslíš, že mohou rodiče výchovné prostředky ze zákona použít?

- jakkoliv uznají za vhodné, ale nesmí ohrozit život a zdraví dítěte
- pouze v míře a podobě, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví ani rozvoj dítěte a nedotýká se jeho lidské důstojnosti
- žádným způsobem, neboť by tím byla narušena práva dítěte

14) Máš doma uloženy nějaké povinnosti, které plníš?

- ano
- ne

Pokud jsi v otázce č. 14) odpověděl/a „ne“, pokračuj, prosím, až otázkou č. 21)

15) Uved' 3 Tvé nejčastější povinnosti:

1..... 2.....
3.....

16) Jak často tyto povinnosti plníš?

- denně
- několikrát za týden
- pouze několikrát za měsíc
- jiná možnost, uved'

17) Čím jsi k plnění povinností, tedy k pomáhání rodičům, motivován/a?

- tím, že to pokládáš za správné
- tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a
- tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...
- obavou z trestu (zákaz něčeho, snížení kapesného...), pokud povinnosti plnit nebudeš

18) Musí Ti rodiče Tvé povinnosti připomínat?

- ne, plním je sám/a od sebe
- ano, ale jen někdy
- ano, stále

19) Užívají Tvoji rodiče výchovná opatření, pokud své povinnosti neplníš?

- ano
- ne

20) Pokud jsi v otázce č. 19) označil/a ano, uved' nejčastější takové výchovné opatření:

.....

21) Na závěr se, prosím, trochu zamysli nad tím, jakou máš představu o výchově vlastních dětí. Budeš chtít, aby měly k Tobě povinnosti, které budou muset plnit?

- ano, uved' jaké
- ne
- nevím

Prostor pro Vaše náměty a komentáře

.....
.....

Děkuji Vám za vyplnění toto dotazníku a vyučujícímu za vstřícnost a čas poskytnutý k jeho vyplnění.

Alena Kučerová

Příloha 2 - Ukázka vyplněného dotazníku - OA

DOTAZNÍK

Vážené studentky, vážení studenti, žádám Vás o vyplnění tohoto dotazníku, jenž se týká Vaší znalosti české právní úpravy povinnosti dětí k rodičům a toho, jak tyto povinnosti dle Vašeho mínění v praxi plníte. Data, jež budou prostřednictvím dotazníku získána, budou využita výhradně ke zpracování mé diplomové práce, obor pedagogika. Dotazník je naprosto anonymní, neváhejte proto odpovídat upřímně a pravdivě. Děkuji.

Alena Kučerová
alena.avorecuk@seznam.cz

Vyber a označ, prosím, vždy pouze jednu variantu:

- 1) **Jsi:**
 - žena
 - muž
- 2) **Tvůj věk je:**
 - 16 let
 - 17 let
 - 18 a více let
- 3) **Tvé bydliště je:**
 - ve městě
 - na venkově
- 4) **Žiješ:**
 - v úplné rodině s oběma rodiči
 - jen s jedním rodičem
 - ve střídavé péči rodičů
 - s jedním rodičem a jeho partnerem
 - jiná možnost, uveď *s jedním rodičem a partnerem*
- 5) **Existuje podle Tebe v České republice zákon, jenž upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi?**
 - ano, existuje, napiš jeho název *Zákon o rodině*
 - ne, neexistuje
 - nevím
- 6) **Mají podle Tvého názoru děti ke svým rodičům nějaké povinnosti?**
 - ano, mají
 - ne, nemají

Pokud jsi v otázce č. 6) odpověděl/a „ne, nemají“, pokračuj, prosím, až otázkou č. 9)

- 7) **Jakou mají, dle tvého názoru, děti ke svým rodičům ze zákona povinnost?**
 - dbát svých rodičů
 - poslouchat své rodiče
 - jiná možnost, uveď

8) **Jak si myslíš, že ukládá zákon dětem povinnosti vůči rodičům, se kterými žijí v rodinné domácnosti, je-li o ně řádně pečováno?**

- žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí
- udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci
- podílet se dle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti
- pomáhat kdykoli to některý člen rodinné domácnosti potřebuje

9) **Podílí se, podle Tvého názoru, dítě žijící s rodiči v rodinné domácnosti na chodu domácnosti peněžitými příspěvky, pokud má vlastní příjem?**

- ano
- ano, ale jen pokud tak rozhodne soud
- ne
- ne, pokud se již podílí vlastní prací
- nevím

10) **Pokud má dítě příjem z vlastního majetku, mohou jej rodiče podle tvého názoru použít k:**

- zajištění nejprve výživy dítěte a je-li toho třeba, poté k vlastní výživě rodičů a nezletilého sourozence dítěte, pokud s dítětem žijí v rodinné domácnosti a pokud není nutno majetek zachovat pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti
- výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet
- pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít
- jiná možnost, uveď

11) **Myslíš si, že rodiče mají ze zákona právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, včetně omezení?**

- ano
- ne
- nevím

12) **Je podle Tvého názoru dítě ze zákona povinno se výchovným opatřením podřídit?**

- ano
- ano, ale pouze pokud dítě uzná tato opatření za oprávněná
- ne
- nevím

13) **Jakým způsobem si myslíš, že mohou rodiče výchovné prostředky ze zákona použít?**

- jakkoliv uznají za vhodné, ale nesmí ohrozit život a zdraví dítěte
- pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte
- žádným způsobem, neboť by tím byla narušena práva dítěte

14) **Máš doma uloženy nějaké povinnosti, které plníš?**

- ano
- ne

Pokud jsi v otázce č. 14) odpověděl/a „ne“, pokračuj, prosím, až otázkou č. 21)

15) Uveď 3 Tvé nejčastější povinnosti:

1. *Uklídit a doba* 2. *na kuf*
3. *úklid koupelny*

16) Jak často tyto povinnosti plníš?

- denně
 několikrát za týden
 pouze několikrát za měsíc
 jiná možnost, uveď

17) Čím jsi k plnění povinností, tedy k pomáhání rodičům, motivován/a?

- tím, že to pokládáš za správné
 tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a
 tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...
 obavou z trestu (zákaz něčeho, snížení kapesného...), pokud povinnosti plnit nebudeš

18) Musí Ti rodiče Tvé povinnosti připomínat?

- ne, plním je sám/a od sebe
 ano, ale jen někdy
 ano, stále

19) Užívají Tvoji rodiče výchovná opatření, pokud své povinnosti neplníš?

- ano ne

20) Pokud jsi v otázce č. 17) označil/a ano, uveď nejčastější takové výchovné opatření:

.....

21) Na závěr se, prosím, trochu zamysli nad tím, jakou máš představu o výchově vlastních dětí. Budeš chtít, aby měly k Tobě povinnosti, které budou muset plnit?

- ano, uveď jaké: *pomoc v domácnosti - že je rád k poradenství*
 ne
 nevím

Prosto pro Vaše náměty a komentáře

.....
.....
.....

Děkuji Vám za vyplnění toto dotazníku a vyučujícímu za vstřícnost a čas poskytnutý k jeho vyplnění.

Alena Kučerová

Příloha 3 - Ukázka vyplněného dotazníku - SPŠ

DOTAZNÍK

Vážené studentky, vážení studenti, žádám Vás o vyplnění tohoto dotazníku, jenž se týká Vaší znalosti české právní úpravy povinností dětí k rodičům a toho, jak tyto povinnosti dle Vašeho mínění v praxi plníte. Data, jež budou prostřednictvím dotazníku získána, budou využita výhradně ke zpracování mé diplomové práce, obor pedagogika. Dotazník je naprosto anonymní, neváhejte proto odpovídat upřímně a pravdivě. Děkuji.

Alena Kučerová
alena.avorecuk@seznam.cz

Vyber a označ, prosím, vždy pouze jednu variantu:

- 1) **Jsi:**
 žena muž
- 2) **Tvůj věk je:**
 16 let 17 let 18 a více let
- 3) **Tvé bydliště je:**
 ve městě na venkově
- 4) **Žiješ:**
 v úplné rodině s oběma rodiči
 jen s jedním rodičem
 ve střídavé péči rodičů
 s jedním rodičem a jeho partnerem
 jiná možnost, uveď
- 5) **Existuje podle Tebe v České republice zákon, jenž upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi?**
 ano, existuje, napiš jeho název *neznám*
 ne, neexistuje
 nevím
- 6) **Mají podle Tvého názoru děti ke svým rodičům nějaké povinnosti?**
 ano, mají ne, nemají

Pokud jsi v otázce č. 6) odpověděl/a „ne, nemají“, pokračuj, prosím, až otázkou č. 9)

- 7) **Jakou mají, dle tvého názoru, děti ke svým rodičům ze zákona povinnost?**
 dbát svých rodičů
 poslouchat své rodiče
 jiná možnost, uveď

8) Jaké si myslíš, že ukládá zákon dětem povinnosti vůči rodičům, se kterými žijí v rodinné domácnosti, je-li o ně řádně pečováno?

- žádné, záleží jen na uvážení dětí, zda něco dělat chtějí
- udržovat čistý vlastní pokoj a uklízet si své věci
- podílet se dle svých schopností, možností a odůvodněné potřeby členů rodiny na péči o chod domácnosti
- pomáhat kdykoli to některý člen rodinné domácnosti potřebuje

9) Podílí se, podle Tvého názoru, dítě žijící s rodiči v rodinné domácnosti na chodu domácnosti peněžítými příspěvky, pokud má vlastní příjem?

- ano
- ano, ale jen pokud tak rozhodne soud
- ne
- ne, pokud se již podílí vlastní prací
- nevím

10) Pokud má dítě příjem z vlastního majetku, mohou jej rodiče podle tvého názoru použít k:

- zajištění nejprve výživy dítěte a je-li toho třeba, poté k vlastní výživě rodičů a nezletilého sourozence dítěte, pokud s dítětem žijí v rodinné domácnosti a pokud není nutno majetek zachovat pro dítě na dobu po nabytí jeho svéprávnosti
- výhradně jen pro tvorbu jmění dítěte na dobu po dosažení jeho svéprávnosti a zajistit proto ukládání zisku z jeho majetku na zvláštní, pro tento účel zřízený, účet
- pouze k tomu, k čemu se dítě samo a svobodně rozhodne, že chce tento svůj příjem využít
- jiná možnost, uveď

11) Myslíš si, že rodiče mají ze zákona právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, včetně omezení?

- ano
- ne
- nevím

12) Je podle Tvého názoru dítě ze zákona povinno se výchovným opatřením podřídit?

- ano
- ano, ale pouze pokud dítě uzná tato opatření za oprávněná
- ne
- nevím

13) Jakým způsobem si myslíš, že mohou rodiče výchovné prostředky ze zákona použít?

- jakkoliv uznají za vhodné, ale nesmí ohrozit život a zdraví dítěte
- pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte
- žádným způsobem, neboť by tím byla narušena práva dítěte

14) Máš doma uloženy nějaké povinnosti, které plníš?

- ano
- ne

Pokud jsi v otázce č. 14) odpověděl/a „ne“, pokračuj, prosím, až otázkou č. 21)

15) Uveď 3 Tvé nejčastější povinnosti:

1. *myšl. radolí* 2. *několik pracha*
3. *vyřezání smedi*

16) Jak často tyto povinnosti plníš?

- denně
 několikrát za týden
 pouze několikrát za měsíc
 jiná možnost, uveď

17) Čím jsi k plnění povinností, tedy k pomáhání rodičům, motivován/a?

- tím, že to pokládáš za správné
 tím, že víš, že jsi rodičům pomáhat povinen/a
 tím, že jsi pak rodiči nějakým způsobem odměněn/a, např. Ti více dovolí, nebo kapesným...
 obavou z trestu (zákaz něčeho, snížení kapesného...), pokud povinnosti plnit nebudeš

18) Musí Ti rodiče Tvé povinnosti připomínat?

- ne, plním je sám/a od sebe
 ano, ale jen někdy
 ano, stále

19) Užívají Tvoji rodiče výchovná opatření, pokud své povinnosti neplníš?

- ano ne

20) Pokud jsi v otázce č. 19) označil/a ano, uveď nejčastější takové výchovné opatření:

.....

21) Na závěr se, prosím, trochu zamysli nad tím, jakou máš představu o výchově vlastních dětí. Budeš chtít, aby měly k Tobě povinnosti, které budou muset plnit?

- ano, uveď jaké
 ne
 nevím

nechci mít děti, protože jsou nadbytečná obří

Prostor pro Vaše náměty a komentáře

.....
.....
.....

Děkuji Vám za vyplnění toto dotazníku a vyučujícímu za vstřícnost a čas poskytnutý k jeho vyplnění.

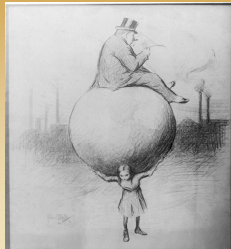
Alena Kučerová

Příloha 4 - Rozdělení činností s nimiž respondenti rodičům pomáhají na skupiny

Počet celkem	Název činnosti	dívky	chlapci	Název skupiny
34	vynášení, odnášení koše, odpadků	15	19	povinnost vynášet odpadky
23	uklízet, úklid, uklízení	12	11	povinnost uklízet
3	úklid chodby	1	2	
21	úklid svého pokoje, uklízet si pokoj	12	9	
37	vysávání, luxování	17	20	
11	vytírat podlahu, vytírání	5	6	
1	uklízet postel		1	
9	utírat, utřít prach	4	5	
5	uklízet kuchyň	3	2	
5	úklid koupelny, uklízet koupelnu	4	1	
2	mýt vanu, WC	2		
12	vyndat, vyklidit, uklidit nádobí z myčky	4	8	povinnosti v kuchyni
34	mytí, umývání, mýt nádobí	18	16	
8	vaření, vařit, uvařit	6	2	
1	dělat svačiny do školy	1		
21	nakupovat, dělat nákupy, nakoupit	12	9	povinnost nakupovat
2	sebrat, všet prádlo	1	1	povinnost pomáhat s prádlem
4	praní	2	2	
6	žehlení	4	2	
1	pást ovce		1	povinnost pečovat o domácí zvířata
1	sbírat vajíčka		1	
16	venčít, venčení psa	8	8	
1	starat se o kočku	1		
6	starost, péče o zvířata, mazlíčka	3	3	
5	sekat trávu, zahradu	2	3	povinnosti na zahradě
4	zalévání kytek, zahrady	2	2	
2	práce na zahradě	1	1	
2	pohlídat, hlídat sourozence	1	1	povinnost pečovat o sourozence
1	odklízet sníh	1		povinnosti vyžadující fyzickou sílu
1	pomoc s nošením		1	
3	různé domácí práce	3		Různé či blíže nespécifikované povinnosti
1	domácí práce	1		
1	různě		1	
1	chodit otci pro pivo		1	
2	Domácí povinnosti		2	

Příloha 5 - Powerpointová prezentace k výuce „Práva a povinnosti dítěte“

PRÁVA A POVINNOSTI DÍTĚTE

Bc. Alena Kučerová

Jak se zde dětem dříve žilo a jak se ještě dnes dětem žije v méně vyspělých zemích světa

Práva dítěte

- Práva a povinnosti jsou součástí života člověka. Zákony vyspělých zemí zaručují svým občanům v právech rovnost, zároveň zajišťují ochranu těch, jež pro svou nezpůsobilost chránit svá práva sami, toto zajištění potřebují, zejména děti.
- Na ochraně dětských práv se, kromě státu a jeho zákonodárského aparátu, podílejí v první řadě jejich rodiče (zákonní zástupci), neziskové organizace a soukromé společnosti, církve, sociální pracovníci, pedagogové a další lidé, kteří s dětmi pracují.
- 20. století - stoletím boje o úplné uznání právní subjektivity dítěte a dosažení pro ně všech práv, vyplývajících pro každou lidskou bytost ze Všeobecné deklarace lidských práv

Ženevská deklarace práv dítěte 1924

- první mezinárodní dokument, týkající se právního postavení dítěte ve společnosti
- přijata Společností národů v roce 1924 - závazek zúčastněných států poskytnout dítěti ochranu
- informace o stavu a vývoji dětí ve světě → základ pro zásadní změny v přístupu k dítěti → k rozvinutí došlo až po 2. světové válce

Charta práv dítěte 1959

- formuloval a ve Spojených národech prosadil UNICEF (Dětský fond spojených národů)
- začíná se soustředit i na bezprostřední týrání a zneužívání dětí, které je závažným celospolečenským problémem
- ovlivnila náš tehdy připravovaný Zákon o rodině
 - účinný 1964 - 2013
 - důraz na rozhodující význam rodiny pro výchovu a péči o dítě
 - formuloval normy týkající se vztahu rodičů a dětí a možnosti náhradní rodinné péče
 - znovuzavedení pěstounské péče (u nás 1951 z ideologických a politických důvodů zrušena)

Úmluva o právech dítěte 1989

- integrovaný celek, ne jen výčet paragrafů
- "dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm"
- každá země se zavázala podávat pravidelné zprávy o situaci dětí a informovat mezinárodní společenství o plnění programů
- ve všech zemích, kde je podepsána, je na úrovni ústavních dokumentů (kromě USA a Somálska)
- poskytuje práva, zároveň slouží jako nástroj ochrany a pomoci

Úmluva o právech dítěte 1989

- zdůrazňuje význam rodiny jako přirozeného prostředí pro růst a blaho všech svých členů, zvláště dětí
- vylučuje diskriminaci dítěte → rovnost každého dítěte a každého člověka vůbec
- přiznání právní subjektivity dítěte („zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své názory, právo je svobodně vyjádřit ve všech věcech, které se ho týkají...“)
- právo rodiče na dítě a právo dítěte na oba dva rodiče
- základním principem je nejvyšší zájem dítěte → dítěti je nutno zajistit jeho nejlepší zájem a prospěch
- **3 P**
 - **Provision** (zaopatření)
 - **Protection** (ochrana)
 - **Participation** (účast, zapojení)
- Cíl: umožnit dítěti dosáhnout BLAHA

Úmluva o právech dítěte 1989

- well-being of the child (u nás problematický termín – běžně se nepoužívá)
- **Blaho**
 - psychické
 - fyzické
 - sociální a duchovní
 - blaho jednotlivce
 - blaho společnosti

Práva dítěte na úrovni státu

- **Zákonný rámec**
 - Listina základních práv a svobod
 - Občanský zákoník (nahradil zákon o rodině)
 - zákon o sociálně-právní ochraně dětí
 - zákon o zvláštních řízeních soudních
 - zákon o soudnictví ve věcech mládeže
 - ale i v dalších odvětvích práva, např. v právu pracovním ...

Práva dítěte na úrovni státu

- **Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)**
 - na krajském či městském úřadě, v Praze i na městských částech
 - náhradní rodinná péče a soc. právní ochrana dětí (terénní soc. pracovníci + poradenství)
- **Sociální pracovníci**
 - chrání zájem dítěte - např. je s ním u soudu, když spáchá trestnou činnost, nebo hájí jeho zájmy u soudu při rozvodu rodičů, při určování výchovy/výživy; je určena podle bydliště
- **Napomenutí (rodiče)**
 - dítě nechodí do školy, navštěvuje nevhodná zařízení; obvykle slovní výstraha, může napomenout i dítě;
- **Dohled (ve spolupráci s učitelem)**
 - tráví nevhodně volný čas, domluva, že bude volný čas trávit ve škole nebo v jiných organizacích;

Práva dítěte na úrovni státu

- **Předběžné opatření**
 - **rychlé** - policie či stát. zástupce dá podnět soc. právní ochraně dětí – sociální pracovníci, která připraví předběžné opatření na základě terénního šetření – jde přímo do rodiny, zjišťuje, zda by se mohl o dítě starat někdo jiný, jsou-li ochotní; poté zajistí místo v nějakém zařízení; ve zprávě je zapsán i přesný čas, od kterého soud do 24 hodin rozhodne – většinou vysloví souhlas - věří soc. pracovníci – na základě souhlasu soudu jde ihned sociální pracovníci, většinou v doprovodu policie, odebrat dítě z rodiny
 - **pomalé** - probíhá podobně jako rychlé, ale v případech kdy dítě není ohroženo na životě; pokud je to možné, dítě se obvykle odebrá ze školy, aby se vyhnulo střetu s rodiči), těm se to pouze oznámí
 - předběžné opatření trvá jeden měsíc, ale může se max. 6x prodloužit - rozhoduje soud

Práva dítěte na úrovni státu

- **Terénní šetření v rodině**
 - při nějakých problémech, při přidělení určitých sociálních dávek, jak je dodržováno napomenutí
 - obvykle je šetření ohlášené - to jsou pak povinni být doma
- **Terénní práce v ústavních zařízeních (DD, VU...)**
 - po ukončení pobytu v ústavním zařízení se musí postarat o to, kam půjde - zpět do rodiny, domy na půli cesty
 - probíhá ve 3-6 měsících před odchodem ze zařízení.

Povinnosti dítěte

- **Postavení dítěte v historickém kontextu**
 - období infanticidy
 - období nevšímavosti – křesťanství
 - období ambivalentního přístupu k dítěti – 14. – 17. století, J. A. Komenský
 - období intruze – 18. století, Rousseau, Pestalozzi, tereziánské reformy – všeobecná vzdělávací povinnost, nalezenecský systém
 - etapa socializační – 19. – ½ 20. století, profesionalizace péče o děti
 - období podpory a pomoci dítěti – pochopení dítěte a dětského věku

Povinnosti dítěte

- Vývoj postavení dítěte přímo ovlivňoval povinnosti dětí v té které době
 - dětská práce, a to doma i námezdní, omezující jejich možnost chodit do školy
 - rozdílný přístup při výchově a vzdělávání chlapců a dívek

Právní úprava povinností dětí k rodičům

- povinnosti dětem plynou z:
 - nového občanského zákoníku (č. 89/2012 Sb.)
 - některých podzákoných norem
 - řádů edukačních, volnočasových i ubytovacích zařízení
 - ukládají jim je rodiče a pedagogové
- povinnosti a práva dítěte a rodičů působí vůči sobě navzájem - **jsou vzájemná**

Konkrétní povinnosti dětí vůči rodičům

- § 857 odst. 1: „Dítě je povinno dbát svých rodičů.“ – ve smyslu především brát na ně ohled
- § 883: „Rodiče a dítě si jsou povinni pomoci, podporou a ohledem na svou důstojnost.“
- § 886 odst. 1: „Žije-li dítě s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a je-li o ně řádně pečováno, podílí se i ono na péči o chod domácnosti. Tato povinnost dítěte zaniká zároveň s poskytováním výživy rodičů dítěti.“ (totéž v pěstounové domácnosti)

Konkrétní povinnosti dětí vůči rodičům II

- § 886 odst. 2: „Dítě se podílí na péči o chod rodinné domácnosti vlastní prací, popřípadě peněžitými příspěvky, má-li vlastní příjem, anebo oběma způsoby. Pro určení rozsahu podílu dítěte na péči o chod rodinné domácnosti jsou rozhodné schopnosti a možnosti dítěte i odůvodněné potřeby členů rodiny.“
- § 915 odst. 2 „Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu.“
- na výchově se smí podílet i partner rodiče dítěte, pokud s ním žije v rodinné domácnosti, a to i v případě, že neuzavřel s rodičem dítěte manželství - domácí povinnosti tak může dítěti ukládat i on

Konkrétní povinnosti dětí vůči rodičům III

- novinkou je ustanovení o výchovných prostředcích
 - dítě chrání před jejich zneužíváním a nepřiměřeností, ale také mu ukládá povinnost přiměřené výchovné prostředky strpět
- § 857 odst. 2: „Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídit.“

Konkrétní povinnosti dětí vůči rodičům IV

- § 884 odst. 1: „Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.“
- odst. 2 dále vymezuje, že: „Výchovné prostředky lze použít pouze v době a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti.“

Příloha 6 - Evaluační test učiva „Práva a povinnosti dítěte“

TEST – PRÁVA A POVINNOSTI DÍTĚTE

1. Napiš názvy 3 mezinárodních dokumentů o právech dítěte:
 - a.
 - b.
 - c.
2. Jmenuj 3 zákony, které (také) upravují práva dítěte:
 - a.
 - b.
 - c.
3. Napiš slovy, co znamená zkratka OSPOD:
.....
4. Jak se jmenuje zákon, který u nás upravuje vzájemné povinnosti dětí a rodičů?
.....
5. Jmenuj 3 povinnosti dítěte, které jsou v tomto zákoně uvedené:
 - a.
 - b.
 - c.